

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE RİSK FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN
YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ
BELİRLEYİCİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

UMUT ARDA YEŞİLYURT

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ahmet Emre Biber

BOLU, HAZİRAN- 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Umut Arda YEŞİLYURT tarafından hazırlanan “TÜRKİYE'DE RİSK FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ BELİRLEYİCİ ETKİSİ” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

28/07/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Emre Biber
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Tolga Dursun
Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Selçuk Çağrı Esener
Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 16/05/2023 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 17 olarak tespit edilmiştir.

UMUT ARDA YEŞİLYURT

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen risk faktörleri ve yönetimi konusunu incelenmiştir. Tez, yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye ekonomisindeki rolünü, yatırımcılar için risk faktörlerini, CDS ve EMBI verilerinin yatırımlara etkisini, risk yönetimi stratejilerini ve yabancı sermaye yatırımlarına yönelik politika önerilerini ele almıştır.

Bu çalışma, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin ve risk göstergelerinin analizini sunar ve bu analizin yatırımcıların Türkiye'deki yatırım kararlarını etkileyen unsurları anlamalarını, risk yönetimi stratejileri geliştirmelerini amaçlamış olup, bilgilerinize sunarım.

ÖZET

**TÜRKİYE'DE RİSK FAKTÖRLERİNİN DOĞRUDAN YABANCI
SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ BELİRLEYİCİ ETKİSİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
UMUT ARDA YEŞİLYURT
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. AHMET EMRE BİBER)
BOLU, HAZİRAN- 2023
XIV + 73**

Günümüzde yabancı sermaye yatırımları, ülkelerin ekonomik büyümesi ve kalkınması için önemli bir faktör haline gelmiştir. Türkiye de ise bu durumla orantılı olarak yabancı sermaye yatırımları için çekici bir pazar olmuştur. Ancak, ülkedeki siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve diğer risk faktörleri yabancı yatırımcıların kararlarını kısa ve uzun vadede etkilemektedir. Bu nedenle, yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin ve risk göstergelerinin analizi, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen unsurları anlamalarını ve risk yönetimi stratejileri geliştirmelerini sağlar.

Bu yüksek lisans tezinin amacı, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen risk faktörleri ve yönetimi konusunu incelemektir. Tez, yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye ekonomisindeki rolünü, yatırımcılar için risk faktörlerini, CDS ve EMBI verilerinin yatırımlara etkisini, risk yönetimi stratejilerini ve yabancı sermaye yatırımlarına yönelik politika önerilerini ele alacaktır.

Bu çalışma, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin ve risk göstergelerinin analizini sunar ve bu analizin yatırımcıların Türkiye'deki yatırım kararlarını etkileyen unsurları anlamalarını, risk yönetimi stratejileri geliştirmelerini amaçlar.

ANAHTAR KELİMELELER: CDS, Yabancı Sermaye Yatırımları, Risk Faktörleri, Yatırım Kararları, EMBI.

ABSTRACT

THE DETERMINING IMPACT OF RISK FACTORS ON FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IN TURKEY

MASTER THESIS

UMUT ARDA YESILYURT

BOLU ABANT IZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF BANKING AND FINANCE

(SUPERVISOR: PROF DR. AHMET EMRE BİBER)

BOLU, JUNE 2023

XIV + 73

Foreign direct investments have become an important factor for countries' economic growth and development in today's world. In proportion to this, Turkey has become an attractive market for foreign direct investments. However, political instability, high inflation and interest rates, currency fluctuations and other risk factors in the country affect foreign investors' decisions in the short and long term. Therefore, the analysis of factors and risk indicators that affect foreign direct investments and the development of risk management strategies allow investors to understand the factors that affect their investment decisions and to develop effective risk management strategies.

The purpose of this master's thesis is to examine the factors and management of risk that affect foreign direct investments in Turkey. The thesis will address the role of foreign direct investments in the Turkish economy, risk factors for investors, the impact of CDS and EMBI data on investments, risk management strategies, and policy recommendations for foreign direct investments.

This thesis presents an analysis of the factors and risk indicators that affect foreign direct investments in Turkey, and aims to help investors understand the factors that affect their investment decisions and develop effective risk management strategies.

KEYWORDS: CDS, EMBI, Foreign Direct Investments, Investment Decisions, Risk Factors.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ	xi
TABLO LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
TEŞEKKÜR	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. RİSK FAKTÖRLERİ VE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ	4
1.1 Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları	5
1.2 Yabancı Yatırımcılar İçin Risk Faktörleri Analizi.....	5
1.2.1 Siyasi İstikrarsızlık	5
1.2.2 Yüksek Enflasyon ve Faiz Oranları	6
1.2.3 Döviz Kuru Dalgalanmaları	7
1.3 Geçmişten Günümüze Yabancı Yatırımların Türkiye Ekonomisine Katkısı	9
1.3.1 Geçmişte Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkisi	9
1.3.2 Günümüzde Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkisi.....	10
1.4 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkelerin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkileri	11
İKİNCİ BÖLÜM	13
2. CDS VE JPMORGAN EMBİ GİBİ RİSK GÖSTERGELERİNİN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ	13

2.1 CDS Nedir?	13
2.2 EMBI Nedir?.....	14
2.3 CDS ve EMBI'nin Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkileri: Analiz	15
2.4 Yatırımcıların Riskten Kaçınma Davranışları: CDS ve EMBI Verileri Üzerinden Bir Değerlendirme	16
2.5 CDS ve EMBI Verilerinin Yatırımcı Kararları Üzerindeki Etkileri: Örnek Olaylar ve Vakalar	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	19
3. TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI ETKİLEYEN SİYASİ FAKTÖRLER	19
3.1 Siyasi İstikrar ve Yatırımcı Güveni: Türkiye Örneği.....	19
3.2 Türkiye'nin Dış Politikası ve Yatırımcı Algısı: Krizler ve Fırsatlar	20
3.2.1 Krizler.....	21
3.2.2 Fırsatlar.....	21
3.3 Dünya Üzerindeki Siyasi Çalkantıların Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	22
3.3.1 Arap Baharı Sürecinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi.....	23
3.3.2 BREXIT'ın Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	24
3.3.3 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	24
3.3.4 2016'da Brezilya'da Yaşanan Skandalların Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	25
3.3.5 2019'da Hong Kong'da Yaşanan Siyasi Çalkantıların Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	26
3.3.6 2022 Rusya-Ukrayna Savaşının Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	26
3.4 Türkiye'deki Yeni Siyasi ve Hukuki Düzenlemelerin Yatırımcılar Üzerindeki Etkileri	27
3.4.1 Türkiye'deki Yeni Siyasi Düzenlemelerin Yatırımcılar Üzerindeki Etkileri	27
3.4.2 Türkiye'deki Yeni Hukuki Düzenlemelerin Yatırımcılar Üzerindeki Etkileri	28
3.5 Siyasi Risk Yönetimi: Yatırımcıların Türkiye'ye Yönelik Stratejileri.....	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	31
4. FİNANSAL KRİZLERİN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ.....	31

4.1 Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	31
4.1.1 1950-1960 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	31
4.1.2 1960-1970 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	33
4.1.3 1970-1980 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	34
4.1.4 1980-1990 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	34
4.1.5 1990-2000 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	36
4.1.6 2000-2023 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi	38
4.2 Küresel Finansal Krizlerin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	40
4.3 Büyük Buhranın Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	42
4.3.1 Büyük Buhranın Türkiye'deki Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	43
4.4 2007 ve 2008 Krizlerinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	44
4.4.1 2007 Krizinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	44
4.4.2 2008 Krizinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	45
4.5 2020 Pandemi Krizinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	46
4.5.1 2020 Pandemi Krizinin Türkiye'deki Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi	47
4.6 Kriz Dönemlerinde Yabancı Yatırımcıların Davranışları	48
4.6.1 Güvenlik Arayışı	49
4.6.2 Likidite Önemi	49
4.6.3 Diversifikasyon Arayışı.....	50
4.6.4 Risk Değerlendirmesi	51
4.6.5 Kısa Vadeli Hareketler	52
4.6.6 Riskten Kaçınma	53
BEŞİNCİ BÖLÜM	55
5. TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ GELECEĞİ VE ÖNERİLER.....	54
5.1 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Geleceği: Geliştirilmesi Gereken Alanlar	54
5.1.1 Hukuki ve Düzenleyici Reformlar	54
5.1.2 İstikrarın Sağlanması ve Güven Ortamının Güçlendirilmesi	56

5.1.3 Yatırım Teşvikleri ve Fırsatların İyileştirilmesi.....	57
5.2 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sürdürülebilirliği ve Katkıları.....	58
5.2.1 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Yabancı Sermaye Yatırımları	59
5.2.2 İnovasyon ve Teknoloji Transferi	60
5.2.3 İnsan Kaynakları Gelişimi ve Yetenekli İşgücü.....	61
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	64
KAYNAKLAR	67

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1. Türkiye, Brezilya ve Güney Afrika'nın 5 yıllık CDS Primi grafiği....14

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1. Türkiye ekonomisine yapılan DYY'nin yıl bazlı gösterimi.....	10
Tablo 2.1. Türkiye'deki yabancı sermaye giriş ve çıkışları (Milyon Dolar)....	20
Tablo 3.1. İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'ye gelen yabancı sermaye yatırımları (1946-1962) (milyon dolar).....	32
Tablo 4.1. Türkiye'ye yönelen yabancı sermaye hareketleri (1963-1970).	33
Tablo 5.1. Türkiye'ye yönelen yabancı sermaye hareketleri (1980-1994).	36
Tablo 6.1. Türkiye'ye yönelen yabancı sermaye hareketleri (1995-2006).	37

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

CDS: Credit Default Swap (Kredi Temerrüt Takası)

DYY: Doğrudan Yabancı Yatırımı

EMBI: Emerging Markets Bond Index (Gelişen Piyasalar Tahvilleri Endeksi)

ENAG: Enflasyon Araştırma Grubu

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaőan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Prof. Dr. Ahmet Emre Biber'e, çalıőmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan Sevgili Annem Seyhan Yeşilyurt, Babam Aydın Yeşilyurt ve Kardeőim Meryem Ada Yeşilyurt'a sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Yabancı yatırımlar, ülkelerin ekonomik büyümesi ve kalkınması için oldukça önemli bir faktördür (Akkaya, 2019: 285). Türkiye de son yıllarda yabancı sermaye yatırımları için oldukça çekici bir pazar haline gelmiştir. Ancak, ülkedeki siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve diğer risk faktörleri yabancı yatırımcıların kararlarını kısa ve uzun vadede etkilemektedir. Bu nedenle, yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin ve risk göstergelerinin analizi, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen unsurları anlamalarını ve risk yönetimi stratejileri geliştirmelerini sağlar.

Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörler arasında en önemli olanları, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, güvenlik sorunları, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve vergi düzenlemeleridir.

Siyasi istikrarsızlık, Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Siyasi çalkantılar ve güvensizlik ortamı yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini azaltmakta ve yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Son yıllarda Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgesel ve küresel politik çalkantılar da yabancı yatırımcıların ülkeye olan güvenini azaltmıştır.

Ekonomik istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları da yabancı yatırımcıların kararlarını etkileyen önemli faktörlerdir. Yüksek enflasyon, yatırım maliyetlerini artırmakta ve yatırım kararlarını zorlaştırmaktadır. Yüksek faiz oranları da yatırım maliyetlerini artırmakta ve yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Döviz kuru dalgalanmaları da yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen bir faktördür. Yabancı yatırımcılar, ülkelerindeki para birimleri ile Türk lirası arasındaki değişken döviz kuru risklerini hesaba katmak zorundadır. Ayrıca, vergi düzenlemeleri de yatırım kararlarını etkileyen bir faktördür. Yabancı yatırımcıların vergi avantajlarından yararlanmaları, yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyebilirken, aksi durumda ise yatırımları azaltabilir.

Tüm bu risk faktörleri, yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen önemli unsurlardır. Türkiye, yabancı yatırımcılar için çekici bir pazar olsa da, risk faktörlerinin etkisi göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, yabancı yatırımcıların

yatırım kararlarını etkileyen faktörleri anlamaları ve risk yönetimi stratejileri geliştirmeleri önemlidir.

Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin CDS ve EMBI verileri, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki yatırım kararlarını etkileyen önemli faktörlerden biridir. CDS (Kredi Temerrüt Takasları) oranları, yatırımcıların Türkiye'deki ödeme risklerini ölçen önemli bir göstergedir. (Özman, Özpınar ve Osman, 2018: 32). CDS oranları yüksek olduğunda, yatırımcılar Türkiye'ye olan risklerini arttırdığından yatırımlarını azaltabilirler.

EMBI (Gelişen Piyasalar Tahvilleri Endeksi) verileri de yabancı yatırımcıların Türkiye'deki yatırım kararlarını etkileyen bir göstergedir. EMBI endeksi, gelişmekte olan piyasalardaki borçlanma maliyetlerini ölçen bir göstergedir. Türkiye'nin EMBI endeksindeki yeri, yatırımcıların ülkeye olan güvenini gösterir.

EMBI, yatırımcıların gelişmekte olan piyasalardaki borçlanma maliyetlerini ölçmek için kullanılan bir endekstir. Bu endeks, gelişmekte olan ülkelerin tahvil piyasalarındaki performansını takip eder ve yatırımcılara bu ülkelerdeki borçlanma maliyetleri hakkında bir fikir verir. EMBI endeksi, yatırımcıların yüksek riskli ülkelere yatırım yaparken ne kadar risk aldıklarını gösterir.

Türkiye, EMBI endeksinde yer alan önemli bir gelişmekte olan piyasa ülkesidir. Endeksteeki yerinin yüksek olması, yabancı yatırımcıların ülkeye olan güvenini artırabilir ve borçlanma maliyetlerini düşürebilir. Ancak, Türkiye'deki siyasi veya ekonomik krizler gibi olumsuz olaylar, EMBI endeksindeki yerini düşürebilir ve yatırımcıların ülkeye olan güvenini azaltabilir.

EMBI endeksi, yatırımcıların ülkeler arasında farklılık gösteren risk profillerini anlamalarına yardımcı olur ve yatırım kararlarını buna göre şekillendirmelerine olanak tanır. Türkiye'nin EMBI endeksindeki yeri, yatırımcıların ülkeye olan güvenini ve risk algısını etkileyen önemli bir faktördür ve bu endeksi yakından takip eden yatırımcılar, ülkedeki borçlanma maliyetlerindeki değişiklikleri önceden tahmin edebilirler.

Türkiye'nin ekonomik büyüme potansiyeli ve genç ve eğitimli nüfusu, yabancı yatırımcılar için cazip bir pazar olmaya devam etmektedir. (Sandalcılar, 2012: 4171-4173). Ancak, ülkedeki risk faktörleri yatırımcıların kararlarını etkilemektedir. Yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yönelik yatırım kararlarını

etkileyen faktörleri anlamaları ve risk yönetimi stratejileri geliştirmeleri, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımları alanında daha cazip hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Türkiye, bölgesinde önemli bir ekonomik güç olarak öne çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda yapılan reformlar ve alınan önlemler sayesinde ekonomik büyüme potansiyeli artmış ve yabancı yatırımcılar için cazip bir pazar haline gelmiştir. Ülkenin genç ve eğitimli nüfusu da, yabancı yatırımcıların dikkatini çeken bir diğer faktördür.

Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık, güvenlik sorunları ve yüksek enflasyon gibi risk faktörleri, yatırımcıların kararlarını etkilemektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan siyasi gelişmeler, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini azaltmıştır. Bu nedenle, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yönelik yatırım kararlarını etkileyen faktörleri anlamaları ve risk yönetimi stratejileri geliştirmeleri gerekmektedir.

Yatırımcıların Türkiye'deki risk faktörlerini anlamaları, ülkenin ekonomik ve siyasi durumunu yakından takip etmeleri ve buna göre yatırım stratejileri oluşturmaları önemlidir. Yatırımcıların Türkiye'deki ekonomik büyüme potansiyelini, makroekonomik göstergeleri, iş yapma kolaylığı endeksini, yatırım ortamını ve hukukun üstünlüğünü dikkate alarak karar vermeleri gerekir.

Ayrıca, yatırımcıların Türkiye'deki risk faktörlerini yönetmek için farklı stratejileri vardır. Örneğin, portföy çeşitlendirmesi, risk yönetimi araçları kullanımı ve ülkeye ilişkin düzenli ve doğru bilgi alımı gibi stratejiler, yatırımcıların risklerle başa çıkmasına yardımcı olabilir. Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımları alanında daha cazip hale gelmesi için, ülkedeki risk faktörlerinin azaltılması ve yatırımcıların güveninin artırılması gerekmektedir. Yatırımcıların Türkiye'ye yönelik risk yönetimi stratejileri geliştirmeleri ve ülkeyi yakından takip etmeleri, yatırım kararlarını etkileyen faktörleri anlamaları ve Türkiye'nin ekonomik potansiyelini değerlendirmeleri önemlidir.

Türkiye, yüksek potansiyelli bir yatırım pazarıdır. Ancak, ülkedeki risk faktörleri yatırımcıların kararlarını etkilemektedir. Yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yönelik yatırım kararlarını etkileyen faktörleri anlamaları ve risk yönetimi stratejileri geliştirmeleri, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımları alanında daha cazip hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RİSK FAKTÖRLERİ VE YABANCI SERMAYE

YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

1.1 Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları: Genel Durum

Değerlendirmesi

Türkiye, coğrafi konumu, genç ve dinamik nüfusu, büyük iç pazarı ve ekonomik potansiyeli nedeniyle yabancı yatırımcılar için önemli bir pazardır. Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye'nin ekonomik büyümesi, sanayileşme süreci ve teknolojik gelişimi açısından önemlidir. Ancak, yatırımcıların kararlarını etkileyen bir dizi risk faktörü de vardır.

Türkiye, 2000'li yılların başından itibaren yabancı sermaye yatırımları için yönelmeye değer bir pazar haline gelmiştir. Ülkenin konumu, genç ve eğitilmiş nüfusu, düşük maliyetli işgücü ve geniş pazar potansiyeli yabancı yatırımcıları oldukça cezbetmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin AB üyeliği süreci de yabancı yatırımcıların ülkeye olan ilgisini artırmıştır (Güven, 2008: 80).

Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörler arasında siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve güvenlik sorunları gibi unsurlar yer almaktadır. Bu faktörler Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımları üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. (Boka, 2020: 12).

Siyasi istikrarsızlık, yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biridir (Saygın ve Yamak, 2018: 276-277). Türkiye'nin son yıllardaki seçimlerinde, hükümetlerin¹ sürekli değişmesi ve siyasi istikrarsızlık yatırımcıların güvenini sarsmıştır.

Yüksek enflasyon ve faiz oranları, yatırımcıların Türkiye'de yatırım yaparken karşılaştığı bir diğer önemli engeldir. Türkiye'deki enflasyon oranları, fiyatların hızla artmasına neden olmuş ve yabancı yatırımcıların kararlılıklarını azaltmıştır (Muratoğlu, 2020: 343). Yüksek faiz oranları, yatırım maliyetlerini artırır ve yatırımcıların kararlarını olumsuz etkiler (Demir ve Sever, 2008: 184).

Döviz kuru dalgalanmaları da yatırımcıların kararlarını etkileyen önemli bir faktördür (Aktaş, Kayalidere ve Karataş, 2018: 356). Türk Lirasının diğer para

¹ Hükümetlerin değişmesinin de fevkinde, ekonomi politiklarından sorumlu bakanların ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası başkanlarının değiştirilmesi de siyasi istikrarsızlıktan doğan yatırımcı güvensizliğine neden olarak gösterilebilir.

birimleri karşısında değer kaybetmesi (Muratoğlu, 2020: 341-342), yabancı yatırımcıların kararlılıklarını ve yatırımcıların Türkiye'ye yönelik yatırım yapma isteklerini etkileyen bir diğer etken olarak tetkik edilebilir.

Söylenmelidir ki Türkiye'deki hukuk sistemi (Tüm, 2006: 79), vergi yükü (Bilgin, Danış ve Demir, 2008: 9) ve bürokratik engeller de (Güven, 2008: 91; Tüm, 2006: 77) yabancı yatırımcıların ülkedeki yatırım ortamından şikayet ettiği konular arasındadır. Bu nedenle, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını artırmak için daha fazla reform yapması ve yatırım ortamını ciddi manada iyileştirmesi gerektiği söylenebilir.

1.2 Yabancı Yatırımcılar İçin Risk Faktörleri Analizi

Türkiye'de yabancı sermaye yatırımları yapmak isteyen yatırımcılar için, bir dizi faktörü göz önünde bulundurmak önemlidir.

1.2.1 Siyasi İstikrarsızlık

Siyasi istikrarsızlık, bir ülkede yabancı yatırımcılar için en önemli risk faktörlerinden biridir (Karagöz, 2007: 938). Türkiye'de siyasi istikrarsızlık, yabancı yatırımcıların karar verme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin son yıllarda yaşadığı siyasi istikrarsızlık, yatırımcıların ülkeye olan güvenini sarsmıştır.

Türkiye, son yıllarda birçok siyasi olaya tanık oldu. Özellikle 2016 yılında gerçekleşen darbe girişimi sonrası ülkede yaşanan siyasi çalkantılar, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini zedelemiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Suriye'deki iç savaşa müdahil olması, Rusya'dan S-400 hava savunma sisteminin alımı, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri, terör olayları ve son zamanlarda artan ABD-Türkiye gerilimi de yatırımcıların ülkeye olan güvenini olumsuz yönde etkilemektedir (Şanlı, 2021: 139-140, 144-145).

Siyasi istikrarsızlık, yatırımcıların ülkeye olan güvenini olumsuz yönde etkileyerek, yatırımlar üzerinde bir dizi olumsuz etkiye sahiptir. Yatırımcılar, yatırımlarını yaparken, ülkenin siyasi ve ekonomik istikrarını göz önünde bulundurur. Siyasi istikrarsızlık durumunda, yatırımcıların iş yapmanın zorlaşacağı veya yatırımın riskli olabileceği endişesi ile yatırımdan kaçınması söz konusu olabilir.

Siyasi istikrarsızlığın yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisi, yatırımcıların ülkeye olan sermaye akışını azaltması veya tamamen durdurmasıyla sonuçlanabilir. Yatırımcılar, siyasi istikrarsızlık nedeniyle Türkiye'de iş yapmanın

zorlaştığını veya riskli olduğunu düşünerek yatırım yapmaktan kaçınabilirler. Bu da Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından faydalanmasını engelleyebilir. Pek tabii bu durum, ülkeye olan sermaye akışını azaltabilir veya tamamen durdurabilir. Yatırımcıların güveninin azalması, yatırım kararlarının ertelenmesine veya yatırımın başka ülkelere kaydırılmasına neden olabilir. Bu durumda, ülkenin ekonomik büyümesi yavaşlayabilir veya durabilir.

Ayrıca, siyasi istikrarsızlığın etkileri yalnızca yabancı yatırımcılar için değil, yerli yatırımcılar için de geçerlidir. Yerli yatırımcıların da siyasi istikrarsızlık nedeniyle yatırım yapmaktan kaçındığı gözlemlenebilir.

Siyasal istikrarsızlık durumu, yatırımcıların güvenlerini kaybetmesine sebep olur. Kaybedilen yatırımcı güveninin yeniden tesis edilmesinin ise uzun vadeli ve maliyetli bir süreç olduğu (Demirgil, 2011: 128) göz önünde bulundurulduğunda siyasi istikrarsızlığın en önemli risk faktörlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Özetle, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından faydalanabilmesi için siyasi istikrarın korunması gerekmektedir. Yatırımcıların ülkeye olan güvenlerinin korunması için hükümetin ekonomik reformları, siyasi istikrarın sağlanması ve güçlü bir hukuk sistemi oluşturulması önemlidir. Bu faktörlerin sağlanması, Türkiye'nin yatırımcılar için daha cazip bir yatırım noktası haline gelmesine yardımcı olacaktır.

1.2.2 Yüksek Enflasyon ve Faiz Oranları

Yüksek enflasyon ve faiz oranları, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir risk faktörüdür. Yüksek enflasyon, fiyat istikrarını bozar ve yatırımcıların kararlarını etkiler. Çünkü yüksek enflasyon, yatırımcıların yatırım yaptıkları varlıkların reel getirisini azaltır ve yatırımın kazancını etkiler. Bu da yatırımcıların ülkeye olan ilgisini azaltır. Faiz oranları ise yatırım getirilerini doğrudan etkiler ve yatırımcıların ülkeye olan ilgisini azaltır.

Faiz oranları, yatırım getirilerini doğrudan etkiler. Yüksek faiz oranları, yatırımcıların yatırımlarından daha yüksek getiri elde etmelerini sağlar. Ancak, yüksek faiz oranları, ülkenin borç yükünü artırır ve ekonomik büyümeyi yavaşlatır. Ayrıca, yüksek faiz oranları, ülkeye yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcıların maliyetlerini artırır ve ülkeye olan ilgilerini azaltır.

Yüksek enflasyon ve faiz oranlarına bağlı olarak, Türkiye'de yaşanan ekonomik krizler yabancı yatırımcıların güvenini zedelemiş ve ülkeye olan

yatırımların azalmasına neden olmuştur. Bu nedenle, Türkiye'nin ekonomik istikrarını koruması ve enflasyonu düşürmesi önemlidir. Ayrıca, faiz oranlarının makul seviyelerde tutulması ve yatırımcıların getirilerini artıracak reformların yapılması, ülkenin yabancı sermaye yatırımlarını artırmasına yardımcı olabilir.

Türkiye, 1990'larda hiperenflasyonu yaşamış ve enflasyonla mücadele için çeşitli tedbirler almıştır. Son yıllarda da yüksek enflasyon tekrar gündeme gelmiştir. 2022 yılının Şubat ayında enflasyon oranı %54,41 (Erer, 2023: 257), Aralık ayında %64,27 (ENAG %137,55)², 2023 yılının Mart ayında ise %50,51 (ENAG %112,51)³ olarak açıklanmıştır. Yüksek enflasyon, tüketici fiyatlarına doğrudan etki ettiği gibi, aynı zamanda üretim maliyetlerini de arttırarak şirket karlılıklarını etkiler. Bu da yatırımcıların kararlarını etkileyen önemli bir faktördür.

Faiz oranları da yabancı yatırımcılar için önemli bir faktördür. Yüksek faiz oranları, şirketlerin borçlanma maliyetlerini arttırır ve bu da şirket karlılıklarını düşürür (Gözen, 2017: 428). Yine yüksek faiz oranları Türkiye'de yatırım yapmayı düşünen yatırımcılar için de bir risk faktörü de olabilir. Çünkü yüksek faiz oranları, ülkedeki kurlardaki belirsizliği arttırır ve yatırımın geri dönüşünü olumsuz yönde etkileyebilir (Karacan, 2010: 79).

1.2.3 Döviz Kuru Dalgalanmaları

Yabancı sermaye yatırımları için en önemli risklerden biri de döviz kuru dalgalanmalarıdır. Türk lirası, diğer para birimlerine kıyasla oldukça dalgalı bir seyir izleyebilir. Bu dalgalanmalar, yabancı yatırımcıların yatırım getirilerini önemli ölçüde etkileyebilir ve dolayısıyla yatırımcıları risk almaktan kaçınmaya teşvik edebilir.

Döviz kuru dalgalanmaları, bir ülkenin para biriminin diğer ülkelerin para birimleri karşısındaki değerindeki dalgalanmalardır. Türk lirasının diğer para birimleri karşısında değer kaybetmesi veya değer kazanması yabancı yatırımcılar için önemli bir risk faktörüdür. Örneğin, Türkiye'de yatırım yapan bir yabancı yatırımcı, yatırımını Türk lirası olarak yapar, ancak yatırım getirisini dolar veya

² Merkez Bankası Yıllık Enflasyon Tahmininde Ne Kadar Başarılı? (2023, 26 Ocak). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2023/01/26/merkez-bankas-y-ll-k-enflasyon-tahmininde-ne-kadar-basar-l> adresinden edinilmiştir.

³ TÜİK'e Göre Martta Yüzde 2,29 Artan Enflasyon, Yıllık Yüzde 50,51 Oldu. (2023, 3 Nisan). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2023/04/03/tuik-gore-enflasyon-martta-yuzde-229-artarken-yillik-enflasyon-yuzde-5051-oldu> adresinden edinilmiştir.

euro gibi başka bir para birimi olarak alabilir. Bu nedenle, Türk lirasının dolar veya euro karşısındaki değerindeki değişiklikler, yatırım getirisini etkilemektedir.

Döviz kuru dalgalanmaları, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarının önemli bir risk faktörüdür. Özellikle son yıllarda Türk lirasının diğer para birimleri karşısında ciddi değer kayıpları yaşaması, yatırımcıların güvenini sarsmıştır. Yüksek enflasyon ve faiz oranları gibi faktörler de Türk lirasının değer kaybetmesine neden olmuştur.

Döviz kuru dalgalanmaları, yabancı yatırımcıların kararlarını etkileyerek ülkedeki yatırım ortamını olumsuz yönde etkiler. Örneğin, yüksek döviz kuru riski, yatırımcıların Türkiye'de iş yapmaktan kaçınmalarına neden olabilir. Ayrıca, yatırımcılar, Türk lirasındaki değer kaybı nedeniyle yatırım getirilerinde de kayıplar yaşayabilirler. Bu da yatırımcıların ülkeye olan ilgisini azaltabilir ve Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından faydalanmasını engelleyebilir.

Türkiye'de son yıllarda döviz kuru dalgalanmaları oldukça yaygın hale geldi. Özellikle 2018 yılından itibaren (Aslan, 2020: 99-101) Türk lirasının değeri önemli ölçüde düştü ve yabancı yatırımcıların yatırım getirilerini etkilemiştir. Bu dönemde, yabancı yatırımcılar Türk lirasından çıkarak dolar veya euro gibi diğer para birimlerine yatırım yapmaya başladılar. Ayrıca, TCMB'nin para politikasındaki belirsizlikler de yatırımcıları endişelendirmiş ve yatırımlarını riske atmalarına neden olmuştur.

Türk hükümeti, döviz kuru dalgalanmalarına karşı çeşitli önlemler almaya çalıştı. Örneğin, Türk lirasını savunmak için döviz rezervlerini kullanarak piyasalara müdahalelerde bulundular.⁴ Ancak, bu politikaların yatırımcılar tarafından yeterince etkili bulunmaması, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bununla birlikte, döviz kuru dalgalanmaları yatırımcıları hala endişelendirmekte ve Türkiye'ye yatırım yapmaktan caydırmaktadır. Mart 2023 tarihi itibarıyla Dolar 19,04, Euro ise 20,74 Türk Lirasına denktir.

⁴ Elvan'dan 128 milyar dolar açıklaması: Yöntem eleştirilebilir. (2021, 19 Nisan). *Gazeteduvar* <https://www.gazeteduvar.com.tr/elvandandan-128-milyar-dolar-aciklamasi-yontem-elistirilebilir-haber-1519710> adresinden edinilmiştir.

1.3 Geçmişten Günümüze Yabancı Yatırımların Türkiye Ekonomisine Katkısı

Türkiye, yabancı sermaye yatırımlarına oldukça açık bir ekonomiye sahiptir ve bu yatırımların Türkiye ekonomisi için önemi giderek artmaktadır. Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye ekonomisine katkı sağlarken, ülkenin ihracatını arttırmak, işsizliği azaltmak, teknolojik yenilikleri ve endüstriyel gelişimi teşvik etmek gibi birçok alanda da etkilidir.

Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye'nin ihracatını arttırmak, işsizliği azaltmak, teknolojik yenilikleri ve endüstriyel gelişimi teşvik etmek gibi birçok alanda da etkilidir. Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarına olan açıklığı, ülkenin ekonomik potansiyelini arttırmakta ve yatırımcıların ülkeye olan ilgisini çekmektedir.

Türkiye, yabancı sermaye yatırımlarının gelişmesi için gerekli olan alt yapı ve düzenlemeleri oluşturmaktadır. Örneğin, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki faaliyetlerini kolaylaştırmak ve yatırımcılara daha iyi bir ortam sağlamak amacıyla Türkiye'de yatırım yapma süreci hızlandırılmıştır. Ayrıca, yatırımcıların Türkiye'de yatırım yaparken karşılaşılabilecekleri sorunların çözümü için de birçok düzenleme yapılmıştır.

Sonuç olarak, yabancı sermaye yatırımları Türkiye ekonomisi için önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'nin ekonomik potansiyeli, genç ve eğitimli nüfusu, stratejik konumu gibi birçok avantajı, yabancı sermaye yatırımcılarını ülkeye çekmektedir. Ancak, siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları gibi faktörler, yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, Türkiye'nin bu risk faktörlerini azaltmak ve yabancı yatırımcıların güvenini kazanmak için çaba göstermesi gerekmektedir.

1.3.1 Geçmişte Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkisi

Türkiye, 1980'lerden bu yana dış yatırımlara açık bir ekonomi haline gelmiştir (Kaya, 2016: 55-56). Özellikle 2000'lerin başından itibaren ülke, yabancı yatırımcılar için oldukça cazip hale gelmiştir. Bu dönemde yabancı sermaye yatırımları, Türkiye ekonomisinde önemli bir rol oynamış ve birçok sektörde önemli yatırımların yapılmasını sağlamıştır.

Özellikle 2000'li yılların başında Türkiye, IMF ile bir anlaşma imzalayarak (Karakurt, 2011: 32; Memiş, 2020, 281) ekonomik istikrar programları uygulamış ve reformlara önem vermiştir. Bu sayede, yabancı yatırımcıların güveni

kazanılmış ve yabancı sermaye yatırımlarında büyük artışlar yaşanmıştır (Altıntaş, 2009: 30).

2001-2006 yılları arasında ortalama yıllık doğrudan yabancı yatırımı girişi 6,4 milyar dolara yükselmiştir (Altıntaş, 2023: 4).

1.3.2 Günümüzde Yabancı Sermaye Yatırımlarının Etkisi

Günümüzde, Türkiye ekonomisine yapılan yabancı sermaye yatırımlarının önemi artmıştır. Yabancı yatırımcılar, Türkiye'nin geniş iç pazarı, stratejik konumu, üretim maliyetlerinin düşüklüğü, yüksek potansiyelli sektörleri ve istikrarlı ekonomik büyümesi gibi faktörler nedeniyle Türkiye'yi çekici bir pazar olarak görmektedirler.

Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye ekonomisi için birçok avantaj sağlamaktadır. Bu yatırımlar, ülkeye yeni teknolojiler, üretim yöntemleri, işletme ve yönetim tecrübeleri getirmekte, yerli firmaların rekabet gücünü arttırmakta ve iş imkanları yaratmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarının da bazı sınırlılıkları vardır. Özellikle, yatırımcıların karşılaştığı riskler, yabancı sermaye yatırımlarının düzgün bir şekilde gerçekleştirilmesini ve istenilen verimin elde edilmesini engelleyebilmektedir. Belirtilen nedenle bağıntılı olarak, Türkiye hükümeti, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye çekilmesi ve ülkede yatırım yapmaları için çeşitli teşvikler ve düzenlemeler uygulamaktadır (Yılmaz, 2020: 438-439).

Tablo 1.1. Türkiye ekonomisine yapılan doğrudan yabancı yatırımın yıl bazlı gösterimi

Yıl	Doğrudan Sermaye Yatırım Miktarı ⁵ (Milyon Dolar)	Taşınmaz Alımı (Milyon Dolar)
2011	14.145	2.013
2012	10.128	2.636
2013	9.936	3.049
2014	8.371	4.321
2015	11.817	4.156

⁵ Bakır, N., Yabancıların konut alımı doğrudan yatırımı solladı. (2023, 13 Ocak). *Dünya*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/yabancinin-konut-alimi-dogrudan-yatirimi-solladi/682044#:~:text=%C4%B0zleyen%20d%C3%B6nemde%20konut%20al%C4%B1mlar%C4%B1%2C%20do%C4%9Frudan,yat%C4%B1r%C4%B1m%20i%C3%A7in%20getirilen%20tutar%C4%B1%20ge%C3%A7ti.adresinden edinilmiştir>.

2016	6.958	3.890
2017	5.532	4.643
2018	6.229	5.915
2019	5.512	4.979
2020	4.401	3.954
2021	6.873	5.634
2022	5.566	5.668

1.4 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ülkelerin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkileri

Günümüzde, ülkelerin ekonomik büyümesi ve kalkınması için yabancı sermaye yatırımları önemli bir faktör haline gelmiştir. Yabancı sermaye yatırımları, bir ülkenin ekonomisine yatırım yaparak, ekonomik büyümenin sağlanmasına, işsizliğin azaltılmasına ve üretim kapasitesinin artırılmasına katkıda bulunur.

Yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisine bakıldığında, yatırım yapılan sektörlerde üretim artışı, istihdamın artması ve teknoloji transferi gibi olumlu etkiler görülebilir. Bu da ülkenin ekonomik büyümesini tetikler.

Ancak, yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi her zaman olumlu değildir (Örnek, 2008: 208). Yatırım yapılan sektörlerdeki fiyat artışları, döviz kuru dalgalanmaları (Ayhan, 2016: 28) ve yatırımın azaltılması gibi negatif etkiler de gözlemlenebilmektedir.

Tabi diğer bir negatif etkinin de altını çizmek gerekir. Yabancı sermaye yatırımları, bir ülkenin ekonomisine katkı sağlamasının yanı sıra, o ülkeye olan bağımlılığı da artırabilir. Özellikle, yabancı sermaye yatırımlarının yoğunlaştığı sektörlerde, yabancı şirketlerin ülke ekonomisinde belirleyici bir rol oynaması, ülkenin tam bağımsızlığına yönelik riskler oluşturabilir.

Öte yandan, yabancı sermaye yatırımlarının yönü ve büyüklüğü, yatırımcıların ülkeye olan güvenine bağlıdır. Bu nedenle, yatırımcıların ülkeye olan güveni düştüğünde, yabancı sermaye yatırımları azalabilir veya tamamen durabilir. Bu durum da ülkenin ekonomisinde önemli bir durgunluğa yol açabilir.

Ayrıca, yabancı sermaye yatırımlarının ülkenin ekonomik yapı ve sosyal yapılarına etkisi de incelenmesi gereken bir konudur. Yabancı sermaye yatırımları, yerel işletmelerin rekabet gücünü azaltabilir veya yerel üretim yapılarının değişmesine neden olabilir. Bu nedenle, yabancı sermaye yatırımlarının ülkenin ekonomik ve sosyal yapılarına olan etkisi, dikkatli bir şekilde analiz edilmelidir.

Bununla birlikte, yabancı sermaye yatırımları doğru şekilde yönetildiğinde, ülke ekonomisine birçok avantaj sağlayacaktır. Yabancı yatırımcıların getirdiği sermaye, Türkiye'deki yatırım fırsatlarının artmasına yardımcı olabilir ve yerel firmaların finansmana erişimlerini kolaylaştırabilir. Bunun yanı sıra, yabancı yatırımcılar, yerel firmalarla işbirliği yaparak yerel know-how ve deneyimlerini paylaşabilirler (Aktan ve Vural, 2013: 57).

Binaenaleyh, yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi tartışmalı bir konudur (Kuzucu, 2019: 24; Takim, 2008: 102; Demir, 2007; 153). Ancak doğru şekilde yönetildiğinde, yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomisine birçok anlamda katkı sağlayacağı da çok açıktır.

İKİNCİ BÖLÜM

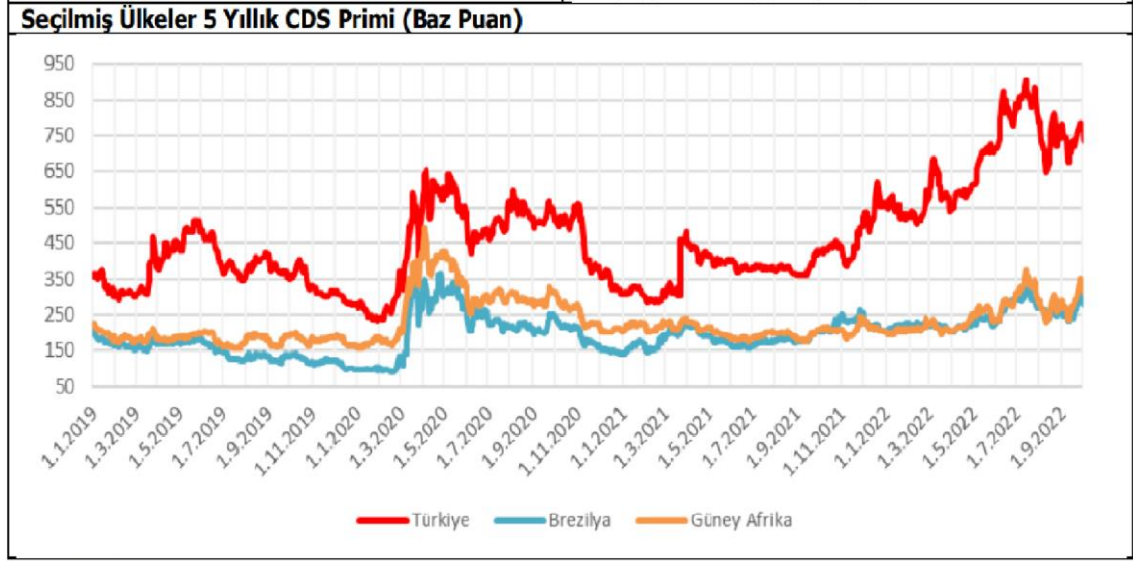
CDS VE JPMORGAN EMBI GİBİ RİSK GÖSTERGELERİNİN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA ETKİSİ

2.1 CDS Nedir?

CDS (Credit Default Swap), bir kredi temerrüt takası olarak tanımlanır (Şahin ve Özkan, 2018: 1940) ve bir şirketin ya da bir ülkenin (Bursa ve Kadılar, 2016: 25) borçlarının riskini ölçmek için kullanılır. CDS'ler, borçlunun temerrüde düşmesi durumunda, borcunu ödeyememesi nedeniyle borçlunun borç verene ödeme yapamaması sonucu ortaya çıkan kayıplara karşı sigorta sağlar.

CDS primi, yani sigorta primi, ödenmesi gereken prim miktarıdır (Bursa, 2013: 12). Bu prim, borçlunun risk seviyesine bağlı olarak değişkenlik gösterir. Borçlu riskli bir durumdaysa, prim daha yüksek olacaktır. CDS primleri genellikle uluslararası piyasalarda belirlenir ve ülkelerin risk seviyeleri, piyasaların takibi ve tahminler gibi faktörlere bağlı olarak değişebilir (Altunöz, 2021: 124). CDS primlerinin hesaplanması için birkaç faktör dikkate alınır. Bunlar arasında borçlunun risk seviyesi, temerrüt olasılığı ve sözleşme süresi yer alır. Ayrıca, CDS primleri genellikle döviz cinsinden belirlenir ve uluslararası piyasalarda belirlenir.

CDS'ler, ülkelerin borç risklerini ölçmek için önemli bir araçtır (Akyol, 2015: 1) ve yabancı yatırımcıların yatırım kararlarında etkili bir rol oynar. Yüksek CDS primleri, ülkelerin yatırımcılar için daha riskli olduğunu gösterir ve bu da yabancı yatırımcıların ülkelere olan güvenlerini azaltabilir. Türkiye'nin CDS primleri, son yıllarda dalgalanmalar göstermiş ve göstermektedir. Bu dalgalanma ve istikrarsızlık durumu, yatırımcılar tarafından riskli bir pazar olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Bununla birlikte, Türk hükümeti, ekonomik reformlar ve politika değişiklikleri yoluyla CDS primlerini düşürmeye çalışmaktadır.

Şekil 1.1 Türkiye, Brezilya ve Güney Afrika'nın 5 yıllık CDS Primi grafiği (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022: 12)

2.2 EMBI Nedir?

EMBI (Emerging Markets Bond Index), gelişmekte olan ülkelerin döviz cinsinden tahvil piyasalarını izleyen bir endekstir (Taş, 2020: 42). EMBI endeksi, dünya çapında finansal piyasalarda en çok kullanılan gelişmekte olan ülke tahvil endekslerinden biridir.

EMBI, gelişmekte olan ülkelerin tahvil piyasalarının riskini ölçmek için kullanılan bir göstergedir. Endeksin hesaplanması, bir ülkenin dış borçlarının toplamı ve diğer ekonomik faktörlerin bir kombinasyonuna dayanmaktadır. Bu faktörler arasında ülkenin cari açığı, döviz kuru istikrarı, kamu maliyesi, ekonomik büyüme ve enflasyon gibi ekonomik göstergeler yer alır.

Türkiye de EMBI endeksinde yer alan ülkelere biridir. (Altemur ve Karaca, 2021: 66) Son yıllarda, ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle EMBI endeksindeki yeri dalgalanmıştır. Yüksek enflasyon, faiz oranları, cari açık ve döviz kuru dalgalanmaları gibi faktörler, Türkiye'nin EMBI endeksindeki konumunu etkilemektedir. Bununla birlikte, Türk hükümeti, yabancı yatırımcıları ülkeye çekmek için bir dizi politika ve teşvik tedbiri almaktadır. Tüm bu teşvik tedbirleri, Türkiye'nin EMBI endeksindeki konumunu iyileştirmek amacını taşır.

Özetle EMBI endeksi, yatırımcıların gelişmekte olan ülkelerin tahvil piyasalarındaki riski ölçmelerine yardımcı olan bir göstergedir. Türkiye gibi

gelişmekte olan ülkeler, EMBI endeksine dahil olmalarıyla yatırımcıların dikkatini çekerler.

2.3 CDS ve EMBI'nin Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkileri: Analiz

CDS ve EMBI, yatırımcıların risk algısı ve ülkelerin kredi riski değerlendirmeleri açısından önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin CDS ve EMBI verileri, ülkenin kredi riskinin nasıl algılandığını ve yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güveninin ne kadar olduğunu göstermektedir.

CDS (Credit Default Swap) bir kredi temerrüt takasıdır. Bir ülkenin CDS primi, o ülkenin borç ödemelerindeki riski gösterir. Eğer bir ülke yüksek bir CDS primine sahipse, bu o ülkenin kredi riskinin yüksek olduğunu gösterir (Sarıtaş, Kılıç ve Nazlıoğlu, 2021: 74). Yüksek CDS primleri, bir ülkenin borçlanma maliyetlerini yükselterek ülkeye yapılan yatırımları etkileyebilir.

EMBI (Emerging Markets Bond Index) ise gelişmekte olan ülkelerin tahvil ve bono piyasalarını takip eden bir endekstir. EMBI verileri, bir ülkenin kredi riski ve yatırım yapılabilirliği hakkında bilgi verir. Eğer bir ülke EMBI endeksinde yüksek bir pozisyonda ise, bu ülkenin borçlanma maliyetleri düşük ve yatırım yapılabilirliğinin yüksek olarak algılanması mümkündür. EMBI verileri, yabancı yatırımcıların bir ülkeye yatırım yaparken göz önünde bulundukları önemli faktörlerden biridir.

Türkiye'nin CDS ve EMBI verileri, son yıllarda oldukça dalgalı bir seyir izlemiştir. 2018 yılında Türkiye'nin CDS primi 200 seviyelerindeyken, 2023 yılının Mart ayına gelindiğinde 544 seviyelerine kadar yükselmiştir.⁶ Aynı şekilde, Türkiye'nin EMBI endeksindeki pozisyonu da son yıllarda dalgalanmıştır. Bu dalgalanmaların nedenleri arasında Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon, mevcut faiz oranları ve döviz kuru dalgalanmaları gibi faktörler yer almaktadır.

Verilenlerden çıkarılan sonuç, CDS ve EMBI verilerinin Türkiye'de yabancı sermaye yatırımlarına önemli ölçüde etki ettiğini göstermektedir. Bilhassa artan CDS oranları ve EMBI spreadleri, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan

⁶ Sayılğan, Ş., 2023 Mart itibarıyla Türkiye ekonomisinin öncü risk göstergeleri ne söylüyor?. (2023, 10 Mart). *Dünya*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/2023-mart-itibariyla-turkiye-ekonomisinin-oncu-risk-gostergeleri-ne-soyluyor/687836#:~:text=Genel%20ekonomik%20riski%20C3%B6l%C3%A7mek%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan,risklerimiz%20mevcut%20seviyesini%20korudu%C4%9Funu%20g%C3%B6stermektedir>.adresinden edinilmiştir.

güvenini azaltmış ve yatırımlarını azaltmalarına neden olmuştur. Bu durumun farkında olan Türk hükümeti, yabancı yatırımcıları çekmek ve yatırımlarını artırmak için çeşitli politikalar uygulamaktadır (Sevinc ve Şeker, 2023: 338). Bununla birlikte, yabancı sermaye yatırımlarını artırmak için daha fazla yapısal reformlara ihtiyaç olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin analizi, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen unsurları anlamalarını ve risk yönetimi stratejileri geliştirmelerini sağlamaktadır. Siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları gibi risk faktörleri, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini azaltarak yatırımları olumsuz etkileyebilmektedir. Ancak, yapılan reformlar ve politika düzenlemeleri ile yatırım ortamının iyileştirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artmasına katkı sağlayabilir. Bu nedenle, Türk hükümetinin yabancı yatırımcıları çekmek ve yatırımları artırmak için yapısal reformlar ve politikalar uygulamaya devam etmesi gerekmektedir.

2.4 Yatırımcıların Riskten Kaçınma Davranışları: CDS ve EMBI Verileri Üzerinden Bir Değerlendirme

Yatırımcıların risk algısı, yatırımlarını şekillendirmede önemli bir faktördür. Yatırımcılar, yatırımlarının risk ve getiri potansiyellerini değerlendirirken, ülkelerin ekonomik durumları hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Bu nedenle, CDS ve EMBI gibi finansal göstergeler yatırımcıların risk algısını etkilemede önemli bir rol oynamaktadır.

CDS ve EMBI verileri, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini belirlemek için kullanılan en önemli finansal göstergelerden biridir. CDS, bir ülkenin tahvil borçlanma maliyetlerindeki risk primini ölçerken, EMBI, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yatırım yapma iştahını ölçer. Bu göstergeler, yatırımcıların risk algısını ölçmede etkili araçlar olmasının yanı sıra, yatırımcıların yatırım kararlarında kullanılan kriterlerden biridir.

CDS ve EMBI verileri, yatırımcıların risk algısını etkileyen birçok faktörden etkilenir. Örneğin, siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve diğer ekonomik faktörler, CDS ve EMBI verilerini etkileyen risk faktörleri arasında yer alır.

Türkiye'deki son yıllardaki siyasi gerginlikler ve ekonomik dalgalanmalar, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini azaltmıştır. Bu nedenle, CDS ve

EMBI verilerindeki yükselişler, yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini kaybetmesiyle ilişkilendirilebilir.

Bu tür verilerin kullanımı, yatırımcıların belirli bir ülkedeki risk düzeyini ölçmelerine ve karar vermelerine yardımcıdır. Örneğin, bir ülkenin CDS primleri yüksekse ve EMBI+ endeksinde düşük bir dereceye sahipse, bu, yatırımcıların o ülkeye yatırım yaparken daha fazla risk alabileceklerini ve daha yüksek getiri elde edebileceklerini gösterir. Ancak, tersi de doğrudur; bir ülkenin CDS primleri düşükse ve EMBI+ endeksinde yüksek bir dereceye sahipse, yatırımcılar için daha az riskli bir seçenek olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, CDS ve EMBI verileri, yatırımcıların belirli bir ülkedeki risk düzeyini ölçmelerine ve karar vermelerine yardımcı olan önemli bir araçtır. Ancak, bu verilerin yanı sıra diğer faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye örneğinde, yüksek CDS primleri ve düşük EMBI+ endeksi, yatırımcıların ülkeye yatırım yaparken daha fazla risk alabileceklerini göstermektedir. Ancak, ülkedeki siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve diğer faktörler, yatırımcıların kararlarını ciddi ölçüde etkilemeye devam etmektedir.

2.5 CDS ve EMBI Verilerinin Yatırımcı Kararları Üzerindeki Etkileri: Örnek Olaylar ve Vakalar

CDS ve EMBI verileri, yatırımcıların yatırım kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Bu veriler, yatırımcıların ülkelerin risk seviyelerini belirlemelerine yardımcı olur ve yatırım yapacakları ülkelerle ilgili fikir edinmelerini sağlar.

Özellikle Türkiye gibi yüksek riskli ülkelerde, yabancı yatırımcılar CDS ve EMBI verilerini yakından takip ederler. Örneğin, Türkiye'de yaşanan siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları gibi risk faktörleri yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yatırım yapmalarını olumsuz etkileyebilir.

Türkiye'nin son yıllardaki ekonomik durumu, CDS ve EMBI verilerinin nasıl etkilediği konusunda çeşitli örnek olaylara ve vakalara neden oldu. Örneğin, 2018 yılında Türk lirasının değer kaybetmesi ve Türkiye-ABD arasındaki gerilim (Aydınlık, 2020: 19), Türkiye'nin CDS ve EMBI verilerinin yükselmesine neden olmuş ve bu durum, Türkiye'deki yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını olumsuz etkilemiştir.

Bir diğer örnek olay ise Arjantin'in 2001 yılındaki ekonomik krizi. Arjantin, devlet borçlarındaki yüksek seviyeler ve döviz kuru dalgalanmaları nedeniyle ekonomik çöküş yaşamış ve moratoryum ilan etmiştir⁷. Bu kriz, ülkenin CDS ve EMBI oranlarının tarihi rekorlarını kırmasına neden oldu. Yatırımcılar, Arjantin'deki durumdan endişe duydukları için piyasadan çıkmışlar ve ülkedeki ekonomik çöküş daha da derinleşmiştir.

Bu örnekler, CDS ve EMBI verilerinin yatırımcıların risk algısını nasıl etkileyebileceğinin açık göstergesidir. Yatırımcılar, ülkelerdeki siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon, faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları gibi risk faktörleri nedeniyle, ülkelerin CDS ve EMBI oranlarına çok dikkat ederler. Bu veriler, yatırımcıların bir ülkede yatırım yaparken ne tür risklerle karşılaşabileceklerine dair önemli bir ipucu sağlar. Dolayısıyla yatırımcılar, bu verileri ve geçmişte benzeri yaşanan olayları kullanarak bir ülkede yatırım yaparken ne tür risklerle karşılaşabileceklerine dair fikir sahibi olabilirler.

⁷ Arjantin iflas bayrağını çekti (2014, 31 Temmuz). *BBC News Türkçe*. https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2014/07/140731_arjantin_iflas adresinden edinilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI ETKİLEYEN SİYASİ FAKTÖRLER

3.1 Siyasi İstikrar ve Yatırımcı Güveni: Türkiye Örneği

Siyasi istikrar, yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için önemli bir faktördür (Özcan ve Arı, 2010: 70). Yatırımcılar, politik risklerin azaltılması ve öngörülebilirlik sağlanması için siyasi istikrarın korunmasını beklerler. Türkiye, tarihi boyunca siyasi istikrarsızlıklar yaşamış bir ülke yönüyle yabancı yatırımcılar için riskli, gelişim potansiyeli yönüyle ise cazip bir piyasa olarak algılanmıştır.

2016 yılında yaşanan darbe girişimi ve sonrasında alınan olağanüstü hal kararı, 2018 erken seçimi, para politikalarından sorumlu idarecilerin mütemadiyen değiştirilmesi ve giderek merkezileşen hükümet sistemi, Türkiye'deki siyasi istikrarın sorgulanmasına yol açmış ve yabancı yatırımcıların Türkiye'de ne tür bir politik çevreyle karşılaşacaklarına dair belirsizlik yaratarak ülkeye olan güvenini azaltmıştır.

Siyasi istikrarsızlık, yatırımcıların risk algısını artırarak yatırım kararlarını etkilemektedir (Kök ve Şanlısoy, 2010: 107). Türkiye'deki yabancı yatırımcıların birçoğu, siyasi istikrarsızlık nedeniyle Türkiye'ye yatırım yapmaktan kaçınmaktadır. (Tüm, 2006: 66) Bu durum, Türkiye'nin ekonomik büyümesi ve kalkınması için büyük bir engel oluşturmaktadır.

Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanması, yabancı sermaye yatırımları açısından son derece önemlidir. Özellikle son yıllarda ülkede yaşanan siyasi gelişmeler, yabancı yatırımcıların güvenini sarsmış ve yatırımların gerilemesine yol açmıştır.

Benzer şekilde, Türkiye'de seçim dönemleri ve seçim sonuçları gibi siyasi gelişmeler de yatırımcıların güvenini etkilemektedir (Karaca, 2021: 66-67). Örneğin, 2019 yılında gerçekleşen yerel seçimler öncesinde ve sonrasında yaşanan siyasi gerginlikler, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini azaltmıştır.

Ayrıca, Türk hükümeti, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye çekilmesi için çeşitli teşvikler ve düzenlemeler de uygulamaktadır. Örnek vermek gerekirse, yabancı yatırımcılara sağlanan teşvikler arasında, vergi indirimleri (Hazman,

2010: 270), (*kuvvetli bir etkisi olmasa da*) (Ersan ve Buyrukoğlu, 2017: 324) yatırım teşvik belgesi (Hazman, 2010: 270) ve faiz oranı destekleri yer almaktadır (Karakurt, 2010: 161).

Yıllar	Girişler	Çıkışlar	Net
Years	Inflows	Outflows	Net
1981	141	46	95
1982	103	48	55
1983	87	41	46
1984	113	0	113
1985	99	0	99
1986	125	0	125
1987	115	0	115
1988	354	0	354
1989	663	0	663
1990	684	0	684
1991	907	97	810
1992	911	67	844
1993	746	110	636
1994	636	28	608
1995	934	49	885
1996	914	192	722
1997	852	47	805
1998	953	13	940
1999	813	30	783
2000	1,707	725	982
2001	3,374	22	3,352
2002	571	5	566
2003	696	8	688
2004	1,190	98	1,092
2005	8,535	401	8,134
2006	17,639	657	16,982
2007	19,137	743	18,394
2008	14,748	35	14,713
2009	6,266	82	6,184
2010	6,256	35	6,221
2011	16,136	1,991	14,145
2012	10,761	633	10,128
2013	10,523	587	9,936
2014	8,632	261	8,371
2015	12,181	364	11,817
2016	7,579	621	6,958
2017	7,401	1,869	5,532
2018	6,699	470	6,229
2019	5,881	369	5,512
2020	5,791	1,390	4,401
2021	7,098	225	6,873
2022	6,482	582	5,900

Tablo 2.1. Türkiye'deki yabancı sermaye giriş ve çıkışları (milyon dolar)⁸

3.2 Türkiye'nin Dış Politikası ve Yatırımcı Algısı: Krizler ve Fırsatlar

Türkiye'nin dış politikası, yabancı yatırımcılar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin bölgesinde yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, yatırımcılar açısından önemli fırsatlar ve riskler sunmuştur.

⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Yabancı Sermaye Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı Tablosu*

3.2.1 Krizler

Türkiye, coğrafi konumu, stratejik önemi ve zengin kaynakları nedeniyle tarihsel olarak önemli bir ülke olmuştur. Lakin son yıllarda, Türkiye bölgesindeki siyasi krizlerin ve çatışmaların etkisiyle yabancı yatırımcılar üzerinde belirleyici bir etki yarattığı görülmektedir.

Özellikle, Suriye ve Irak'taki iç savaşlar, Rusya ve Amerika ile yaşanan gerilimler, Kuzey Afrika'daki siyasi çıkmazlar, Avrupa'daki mülteci krizi ve terör saldırıları, Türkiye'nin dış politikasını zorlu bir konuma sokmuştur. Bu durum, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yönelik risk algısını artırmış ve Türkiye'ye yatırım yapmak isteyen yatırımcılar üzerinde tereddüt yaratmıştır.

Örneğin, Türkiye'nin Suriye sınırında yaşanan çatışmaların etkisiyle 2015 yılında yaşanan terör saldırıları, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini sarsmıştır. Benzer şekilde, Rusya ile yaşanan gerilimlerin yükseldiği 2016 yılında Türkiye'nin turizm sektörü önemli bir darbe almıştır (Yıldız ve Işıldar, 2020: 420) ve bu durum, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini azaltmıştır.

3.2.2 Fırsatlar

Türkiye'nin dış politikası ve yatırımcı algısı sadece krizlere neden olmaz, aynı zamanda fırsatlar da sunabilir.

Türkiye, özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan siyasi ve ekonomik çalkantılar nedeniyle birçok yatırımcı için önemli bir alternatif haline geldiği düşünülebilir. Özellikle Türkiye, Irak ve Suriye gibi komşu ülkelerdeki savaşlar ve çatışmalar nedeniyle iş yapma fırsatları arayan yatırımcılar için önemli bir geçiş ülkesi konumundadır.

Türkiye, bu bölgesel sorunlara yönelik çözümler üretmek için diplomatik çabalarını arttırmaktadır. Örneğin, Türkiye, Suriye'deki savaşa bir çözüm bulmak için Astana süreci ve Rusya ve Ukrayna savaşından doğan tahıl krizi çözmek için BM ile koordinasyonlu olarak "Tahıl koridoru" projesini yürütmüş, Orta Doğu Barış Süreci'ne alternatif çözüm yolları ile aktif olarak katılmıştır. Bu tür diplomatik girişimler, yatırımcıların Türkiye'yi bölgesel bir odak noktası olarak niteletmesi ve ülkeye yatırım yapma konusunda daha olumlu bir görüşe sahip olmalarına katkı sağlatması yüksek durumlardır.

Ayrıca, Türkiye'nin coğrafi konumu (Berköz ve Türk, 2010: 59), hem Avrupa hem de Asya'ya açılan bir kapı görevi görmesi nedeniyle önemlidir. Bu nedenle, Türkiye Avrupa ve Asya ülkeleri için önemli bir pazar geçiş ülkesidir.

(Bayraç, 2018: 31) Bu konum, Türkiye'nin birçok sektörde yatırım fırsatları sunmasını sağlamaktadır.

3.3 Dünya Üzerindeki Siyasi Çalkantıların Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Siyasi çalkantılar, ülkelerin ekonomik ve finansal istikrarını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Yabancı sermaye yatırımları da, genellikle siyasi istikrarın olduğu ülkelere yönelirken, siyasi çalkantıların yaşandığı ülkelerde yatırımcıların çekilmesine neden olabilmektedir. Siyasi çalkantıların yatırımlar üzerindeki etkisi, ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte, genel olarak olumsuz yönde etkiler yaratabilmektedir.

Misalen, 2010 yılında Arap Baharı süreci yaşanmış ve bu süreç, Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde siyasi çalkantılara neden olmuştur. Arap Baharı kaynaklı olarak da birçok yatırımcının bölgedeki siyasi belirsizlikler nedeniyle yatırımlarını çekmiş olması kuvvetle muhtemeldir (Kartal ve Öztürk, 2018: 34). Bu durum, bölgedeki ülkelerin ekonomik istikrarını etkilemiş ve yatırımların azalması, ekonomik büyüme oranlarının düşmesine neden olmuştur (Kartal ve Öztürk, 2018: 34-36).

Diğer bir örnek, 2016 yılında Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılma kararıdır. Bu karar, İngiltere ekonomisi üzerinde büyük bir etki yarattı ve yatırımcılar, belirsizliği azaltmak için İngiltere'deki yatırımlarını azaltmaya başladılar (Eriçok, 2020: 45). Yine 2016 ABD Başkanlık seçimleri de, dünya genelinde yatırımcılar üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır (Çiçek, 2021: 4).

Benzer şekilde, 2016 yılındaki Brezilya'da yaşanan siyasi krizler ve yolsuzluk skandalları, ülkeye yapılan yabancı yatırımları olumsuz etkilemiştir.

Bunun yanı sıra, 2019 yılında Hong Kong'da yaşanan siyasi çalkantılar, ülkedeki yabancı yatırımların azalmasına neden olmuştur.

Yine, Rus-Ukrayna savaşı da yabancı yatırımları, bahsi geçen ülkeler nezdinde durma noktasına getirmiştir.

Siyasi çalkantılar, yatırımcıların ülkelere yönelik algılarını etkileyebilir ve yatırımcıların o ülkelere yatırım yapmaktan kaçınmalarına neden olabilir. Örneğin, 2013 yılında Türkiye'deki Gezi Parkı protestoları, ülkenin siyasi istikrarını sorgulayan yabancı yatırımcıları çekti ve Türkiye'nin risk algısını yükseltti. Yatırım yapma konusunda endişeli olmasına neden oldu. Yine son yıllarda yaşanan, bilhassa 2016 yılındaki darbe girişimi sonrası, tutuklamalar,

medya sansürü, hukuk sistemindeki sorunlar ve Suriye ve Irak'taki gelişmeler nedeniyle yatırımcı güveni azalmış ve yatırımcıların ülkeden çıkmasıyla birlikte Türkiye ekonomisi zor bir dönemden geçmiştir.

Tüm bu örnekler, siyasi çalkantıların yatırımcıların risk algısını artırdığını ve yabancı sermaye yatırımlarını azalttığını göstermektedir. Bu nedenle, siyasi istikrarın sağlanması ve siyasi çalkantıların en aza indirilmesi, yabancı sermaye yatırımları için son derece önemlidir.

Dolayısıyla yabancı sermaye yatırımları üzerinde doğrudan etkisi olan risk faktörleri arasında siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları ve uluslararası yatırımcıların risk algısı yer almaktadır. Bu faktörlerin doğru yönetilmesi ve en aza indirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artırılması için önemlidir. Siyasi çalkantıların yatırımcıların risk algısını artırarak yatırımları azalttığı birçok örnek göstermektedir. Bu nedenle, siyasi istikrarın sağlanması ve siyasi çalkantıların en aza indirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artırılması için son derece önemlidir.

3.3.1 Arap Baharı Sürecinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Arap Baharı, 2010 yılında Tunus'ta başlayan (Koçak, 2012: 24) ve kısa sürede geniş bir coğrafyaya sirayet eden bir halk ayaklanması dalgasıdır. Ayaklanmalar, demokrasi talebiyle başlamıştı ancak sonrasında hükümetlerin düşmesi ve devrimlerin yaşanması ile sonuçlandı. Bu süreç, birçok Arap ülkesinde hükümetlerin değişmesine ve siyasi istikrarsızlığın artmasına neden oldu.

Arap Baharı süreci, bölgedeki birçok ülkede yatırımcıların güvenini sarsmış ve yatırımcılar kararlarını sürekli olarak revize etmek durumunda kalmıştır (Bozkurt ve Kaya, 2018: 6). İnsan hakları ihlalleri, siyasi belirsizlik ve sosyal istikrarsızlık, yatırımcıların bölgede yatırım yapmaktan kaçınmasına neden olmuştur.

Özellikle Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelerde yaşanan iç savaşlar ve siyasi çalkantılar, yatırımcıların bu ülkelerdeki yatırımlarını geri çekmesine ve bölgede yatırım yapmaktan kaçınmasına neden olmuştur. Örneğin, Libya'da 2011 yılında yaşanan iç savaş, ülkedeki yabancı sermaye yatırımlarının, Arap Baharı'nın doğal neticesi olarak (Şahin ve Şahin, 2014: 179), azalmasına sebebiyet vermiş ve yatırımcıların ülkeye yatırım yapmasını ciddi anlamda zorlaştırmıştır.

Binaenaleyh denilebilir ki, siyasi çalkantıların yatırımcılar üzerinde olumsuz etkileri fevkalade fazladır. Özellikle istikrarsız siyasi ortam ve hukukun üstünlüğünün sorgulanması, yabancı sermaye yatırımlarını ciddi şekilde etkilemektedir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkeler için bir risk faktörüdür.

Sonuç olarak, siyasi çalkantıların yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi büyük ölçüde ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. İstikrarlı bir siyasi ortam, yatırımcıların risk algısını olumlu yönde etkilerken, istikrarsız bir ortam yatırımcıların ülkeye olan ilgisini azaltabilir. Ancak, tüm ülkeler için geçerli olan bir gerçek var: siyasi istikrar ve hukukun üstünlüğü yatırımcılar için vazgeçilmez faktörlerdir.

3.3.2 BREXIT'in Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

BREXIT, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma sürecidir ve 2016 yılında yapılan referandum sonucunda İngiliz halkının %52'si AB'den ayrılma kararı aldı. BREXIT süreci, İngiltere (Kol, 2021: 43) ve AB ekonomilerinde belirsizlik yaratmış ve yatırımcıların İngiltere'ye yatırım yapma kararlarını etkilemiş. BREXIT öncesi İngiltere, AB'nin finans merkezi konumundaydı (Kutlay, 2017) ve birçok yabancı şirket İngiltere'de ofis açarak Avrupa pazarına giriş yapıyordu. Ancak, BREXIT sonrası İngiltere'nin AB'ye karşı olan ticari ilişkileri belirsizlik kazanmıştır ve bu belirsizliğin yatırımcıları ürkütmeye yaradığı gözler önüne serilmiş, BREXIT sonrası İngiltere'de yabancı yatırımcıların sayısında bir düşüş yaşanmıştır (Gökçenoğlu ve Türko, 2020: 145).

3.3.3 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

2016 ABD başkanlık seçimleri, dünya genelinde yatırımcılar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Çiçek, 2021: 4). Seçimlerin sonucu, Donald Trump'ın başkanlığı kazanmasıydı. Bu seçimler, yatırımcıların ABD'ye olan güvenlerini etkilemiş ve yabancı sermaye yatırımlarında bazı değişikliklere neden olmuştur.

Seçim sonuçları açıklandığında, yatırımcılar tarafından genel olarak olumsuz bir tepki verildiği söylenebilir. Bunun nedeni ise Donald Trump'ın 2016 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimleri için yürüttüğü seçim kampanyası sırasında yaptığı söylemler (Taştekin, 2018: 170) ve öngörülemeyen (Adatepe,

2022: 2) politikalarıydı. Yatırımcılar, Trump'ın ticaret politikalarının ve ekonomik programının ABD ekonomisine zarar verebileceği endişesini taşımıştırlar.⁹

Ancak, seçim sonrasında yatırımcılar tarafından olumsuz algılanan bu belirsizlikler yerini pozitif bir atmosfere bıraktı. Trump yönetimi, vergi reformu, bankacılık düzenlemelerinde gevşeme ve enerji sektöründe yapılan düzenlemelerle birlikte yatırımcıların ABD'ye olan güvenlerini artırdı. Bu faktörler, yabancı sermaye yatırımlarını artırdı ve ABD ekonomisine olumlu etkiler yarattı.

Bununla birlikte, son yıllarda yaşanan COVID-19 salgını ve ABD-Çin ticaret savaşı gibi gelişmeler, yatırımcıların ABD'ye olan güvenlerini sorgulamalarına sebebiyet vermiştir.

Sonuç olarak, 2016 ABD başkanlık seçimleri yabancı sermaye yatırımları üzerinde kısa vadeli bir etki yaratsa da, Trump yönetiminin politikaları ve ekonomik düzenlemeleri ile ABD'ye olan güvenin artması, yatırımcıların ABD'ye olan ilgisini istikrara kavuşturmuştur.

3.3.4 2016'da Brezilya'da Yaşanan Skandalların Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

2016 yılı, Brezilya'da önemli bir siyasi çalkantıya sahne oldu. O yıl, ülkede yolsuzluk ve rüşvet skandalları ortaya çıktı ve bu skandallar ülkenin ekonomisini ciddi şekilde etkiledi. Brezilya'nın en büyük petrol şirketi Petrobras'ın yolsuzluk iddiaları (Özden, 2021: 26) nedeniyle ülke genelinde büyük protestolar düzenlendi. Bu protestoların ardından, Devlet Başkanı Dilma Rousseff'in görevden alınmasıyla sonuçlanan bir yolsuzluk skandalı patlak verdi (Yılmaz, 2021: 29).

Brezilya'nın en büyük inşaat şirketi Odebrecht de benzer bir skandala karıştı. Şirketin yolsuzlukları ülkenin siyasi ve ekonomik çalkantılar yaşamasına neden oldu. Bu skandalların sonucunda, yabancı sermaye yatırımcıları Brezilya'ya olan ilgilerini azalttılar ve ülkenin ekonomisi daralmaya başladı.

Bu olaylar, Brezilya'nın yatırım ortamına olan güveni olumsuz etkiledi ve ülkeye olan yabancı sermaye yatırımlarında önemli bir düşüş yaşandı. Özellikle Petrobras skandalı, enerji sektörüne olan yabancı sermaye yatırımlarını ciddi

⁹ Bunun da fevkinde, Trump Amerika'sı'nın uyguladığı ekonomik yaptırımların –CAATSA Trump döneminde kabul edilmiştir.- ve başka ülkelere silahlı müdahalelerinin, müdahale edilen ülkelerdeki yatırım ortamının sağlığını bozabileceği endişesini taşıdıkları da söylenebilir.

şekilde azalttı. Brezilya'nın uluslararası kredi notu, bu olayların ardından düşürüldü ve ülkenin ekonomisi durgunluğa girdi.

3.3.5 2019'da Hong Kong'da Yaşanan Siyasi Çalkantıların Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Hong Kong, 2019 yılında uzun süredir devam eden siyasi çalkantıların yaşandığı bir döneme girmiştir (Ogurlu ve Dağ, 2021: 147). Bu çalkantılar, Hong Kong hükümetinin Çin'e bağlanmasına karşı çıkan protestocuların ve özgürlük yanlılarının eylemleriyle başlamıştır. Hong Kong hükümeti, protestolara sert bir şekilde müdahale ederken, bazı yabancı yatırımcılar da endişe duymuştur.

Siyasi çalkantılardan neşet eden bu belirsizliğin, Hong Kong'un çekiciliğini Singapur'a kaptırabileceği düşünülmüştür (Ogurlu ve Dağ, 2021: 148).

3.3.6 2022 Rusya-Ukrayna Savaşının Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Son yıllarda, Rusya-Ukrayna krizi ve özellikle 2022 yılında yaşanan savaş, bölgesel ve küresel düzeyde yatırımcıların risk algısını değiştirmiştir. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı hareketlerin desteklenmesi nedeniyle, Rusya'ya karşı Batı ülkeleri tarafından uygulanan yaptırımların yanı sıra, Ukrayna'nın ekonomisi ve yatırımcı algısı ciddi şekilde etkilenmiştir.

Savaşın başlamasından önce, Ukrayna ekonomisi zaten zor bir dönemden geçiyordu ve savaşın başlamasıyla birlikte ülkede yabancı sermaye yatırımlarında önemli bir düşüş yaşandı. Özellikle, savaşın en yoğun yaşandığı Donetsk ve Lugansk gibi bölgelerde yatırım faaliyetleri durma noktasına gelmiştir.

Rusya tarafında ise, yaptırımların tabii sonucu olarak ülkenin kredi notları düşürülmüştür. Bu durum doğal olarak yatırımcılar tarafından riskli olarak algılanmıştır. Ayrıca, ülkenin doğal kaynaklara dayalı ekonomisi, düşen petrol fiyatları ve yaptırımlar nedeniyle zor bir dönemden geçmektedir. Bu durum, yabancı sermaye yatırımlarının Rusya'ya olan ilgisini düşürmüştür.

Savaşın etkileri sadece Rusya ve Ukrayna ile sınırlı kalmamıştır. Özellikle Avrupa ülkeleri, savaşın sonuçlarından dolayı endişe duymaya başladılar. Örneğin, Almanya ve Fransa gibi ülkeler, Rusya'ya olan ticaret ilişkilerinin kesilmesinden endişe etmişlerdir.

Öte yandan, Rusya'nın enerji kaynakları üzerindeki hakimiyeti, Avrupa'nın enerji tedarikinde zorluklar yaşamasına neden olmuş ve olmaktadır (Kesici, 2022: 46).

3.4 Türkiye'deki Yeni Siyasi ve Hukuki Düzenlemelerin Yatırımcılar Üzerindeki Etkileri

Son yıllarda Türkiye'de birçok yeni siyasi ve hukuki düzenleme yapıldı. Bunlar arasında öne çıkanlar arasında Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan değişiklikler, İş Kanunu'nda yapılan düzenlemeler, yatırım teşvik mevzuatında yapılan değişiklikler ve vergi reformları yer alıyor.^{10 11}

Ancak, Türkiye'deki siyasi ve hukuki düzenlemelerdeki belirsizlikler ve değişiklikler, yatırımcılar açısından önemli riskler oluşturuyor. Özellikle son dönemde yaşanan siyasi çalkantılar, yatırımcıların güvenini sarsmış durumdadır. Ortadoğu'daki siyasi gerginlikler ve Suriye krizi gibi bölgesel sorunlar da yatırımcıların Türkiye'ye olan risk algısını artırıyor.

Buna ek olarak, Türkiye'nin uluslararası alanda aldığı bazı kararlar da yatırımcıların endişelerini artırabilir. Özellikle Türkiye'nin Rusya ve İran gibi ülkelerle yakınlaşması, Batılı ülkelerle olan ilişkileri zorlaştırabilir ve Batılı yatırımcıların ülkeye olan ilgisini azaltabilir.

Tüm bu faktörler, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkileyebilir. Yatırımcılar, Türkiye'de yatırım yapmadan önce bu faktörleri dikkate almak ve ülkenin siyasi ve ekonomik istikrarına ilişkin bir değerlendirme yapmak zorundadırlar. Türk hükümetinin, yatırımcıların güvenini kazanmak için siyasi istikrarı sağlamaya, hukuk devleti ilkesine uygun hareket etmeye ve yatırımcılara uygun bir yatırım ortamı sunmaya devam etmesi gerekiyor.

3.4.1 Türkiye'deki Yeni Siyasi Düzenlemelerin Yatırımcılar Üzerindeki Etkileri

Türkiye, son yıllarda siyasi alanında birçok değişiklik yaşamıştır. Bu değişiklikler, yabancı sermaye yatırımlarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, 2018 yılında Türkiye'de gerçekleşen cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri sonrasında, yeni bir siyasi düzenleme yapılmıştır.

¹⁰ Cazibe merkezleri programı kapsamında yatırımların desteklenmesi hakkında 2018/11201 sayılı kararın uygulanmasına ilişkin tebliğ. (2018, 15 Mart), *Resmî Gazete* (30361). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180315-18.htm> adresinden edinilmiştir.

¹¹ Yatırım Teşvik Sistemleri, *T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*. <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri> adresinden edinilmiştir.

Bu düzenlemeyle birlikte, Türkiye'deki siyasi güçlerin dağılımında önemli bir değişiklik yaşandı. Cumhurbaşkanlığı sistemi, daha önceki parlamenter sisteme nazaran daha merkezi bir yönetim yapısı getirmiştir. Bu durum, yabancı yatırımcıların Türkiye'deki siyasi istikrar hakkındaki algısını değiştirebilir.

Öte yandan, Türkiye'de son dönemde yaşanan siyasi olaylar da yabancı sermaye yatırımları üzerinde etkili olabilir. Örneğin, 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrasında, ülkede olağanüstü hal (OHAL) ilan edildi. OHAL döneminde, yatırımcılar Türkiye'deki siyasi ve hukuki durum hakkında endişelerini dile getirdiler. Bu endişeler, yabancı sermaye yatırımlarında bir azalmaya neden oldu.

Diğer yandan, 2019 yılında İstanbul'da gerçekleşen yerel seçimler sonrasında, Türkiye'de siyasi alanda önemli değişiklikler yapıldı. Özellikle yerel yönetimlerde yaşanan değişimlerin, şehirler bazında bazı yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini arttırdığı düşünülebilir. Yerel yönetimlerin daha şeffaf ve katılımcı bir yönetim anlayışı benimsemeleri, yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini artıran etkenlerden biri olarak görülebilir.

3.4.2 Türkiye'deki Yeni Hukuki Düzenlemelerin Yatırımcılar Üzerindeki Etkileri

Türkiye'de son yıllarda yapılan hukuki düzenlemeler, yatırımcılar üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Özellikle, ekonomik faaliyetleri düzenleyen yasal düzenlemelerdeki değişiklikler, yatırımcılar için önemli bir belirsizlik kaynağı olmuştur.

Örneğin, 2018 yılında kabul edilen 7103 sayılı "Bankacılık Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"¹² ve 2019 yılında yürürlüğe giren 7194 sayılı "Dijital Hizmet Vergisi İle Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"¹³ gibi yasal düzenlemeler, yatırımcılar arasında endişeye neden olmuştur. Bu düzenlemeler, Türkiye'deki yabancı yatırımcıların finansal faaliyetlerine kısıtlamalar getirdiği ve piyasaların güvenilirliğini azalttığı düşünülebilir.

¹² Vergi kanunları ile bazı kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında kanun. (2018, 27 Mart). *Resmî Gazete* (30373 (2. Mükerrer)) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180327M2-1.htm> adresinden edinilmiştir.

¹³ Dijital hizmet vergisi ile bazı kanunlarda ve 375 sayılı kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılması hakkında kanun. (2019, 7 Aralık). *Resmî Gazete* (30971) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-1.htm> adresinden edinilmiştir.

Bununla birlikte, Türkiye hükümeti son yıllarda yatırımcıların güvenini yeniden kazanmak için bir dizi adım atmıştır. Örneğin, 2016 yılında 6728 sayılı "Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Bu yasal düzenleme ile yatırımcıların Türkiye'ye yatırım yapmalarını kolaylaştırmak için çeşitli kolaylıklar sağlanmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki yeni hukuki düzenlemelerin yatırımcılar üzerindeki etkileri, hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilebilir. Yatırımcılar, Türkiye'deki yasal düzenlemelerdeki değişiklikleri yakından takip etmeli ve bu değişikliklerin yatırımlarına nasıl etki edebileceğini dikkate alarak karar vermelidirler.

3.5 Siyasi Risk Yönetimi: Yatırımcıların Türkiye'ye Yönelik Stratejileri

Siyasi risk, yatırımcıların karşılaşılabileceği en büyük ölçekli risklerden biridir (Azazi, 2019: 17). Bu risk, yatırımcının işlemlerini etkileyebilecek siyasi olaylar, hükümet politikaları veya toplumsal olaylar gibi unsurlardan kaynaklanabilir. Türkiye, son yıllarda birçok siyasi olaya sahne olmuş ve bu durum yatırımcıların Türkiye'ye yönelik stratejilerini etkilemiştir. Bu nedenle, yatırımcıların Türkiye'deki siyasi riskleri nasıl yönettiği ve Türkiye'ye yönelik stratejileri nelerdir soruları oldukça önemlidir.

Birçok yatırımcı, Türkiye'deki siyasi riskleri yönetmek için farklı stratejiler uygulamaktadır. Bu stratejiler arasında, yatırımcıların portföylerinde Türkiye'nin payını azaltmaları, hızlı bir şekilde piyasadan çıkmaları veya Türkiye'deki siyasi olaylara hazırlıklı olmaları gibi yöntemler yer alabilir. Bazı yatırımcılar ise, Türkiye'deki siyasi riskleri bir fırsat olarak görmekte ve bu durumdan yararlanarak yüksek getirili yatırımlar yapmaya çalışmaktadır.

Siyasî riskleri yönetmek için kullanılan bir diğer strateji ise, yatırımcıların portföylerinde çeşitlilik yaratmasıdır (Akçay, 2022: 22-24). Yatırımcılar, farklı sektörlerle ve farklı ülkelere yatırım yaparak, siyasi risklere karşı daha iyi bir koruma sağlayabilirler (Çavuşoğlu, 2021: 35). Bu strateji, yatırımcıların risklerini dağıtmalarına ve tek bir ülkeye veya sektöre bağımlı kalmamalarına yardımcı olur.

Yatırımcıların Türkiye'ye yönelik stratejileri, siyasi risklerin yanı sıra ekonomik riskler de göz önünde bulundurularak belirlenir. Türkiye'deki ekonomik

riskler, özellikle yüksek enflasyon, döviz kuru dalgalanmaları ve yüksek faiz oranları gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu riskler, yatırımcıların Türkiye'ye yönelik stratejilerini etkileyebilir ve Türkiye'ye yatırım yapmadan önce detaylı bir analiz yapmalarını gerektirir.

Sonuç olarak yatırımcıların Türkiye'deki siyasi riskleri yönetmek için farklı stratejileri vardır. Ancak, Türkiye'nin ekonomik potansiyeli ve bölgedeki stratejik konumu, ülkeyi çekici bir yatırım noktası olarak korumaktadır. Bu nedenle, yatırımcılar, Türkiye'deki siyasi riskleri yönetirken, ülkenin ekonomik potansiyeline ve bölgedeki stratejik konumuna da dikkat etmektedirler. Bunun yanı sıra, Türkiye hükümetinin de yabancı yatırımcıları çekmek için farklı teşvikler ve düzenlemeler geliştirdiği bilinmektedir.

Bununla birlikte, yatırımcıların Türkiye'ye yönelik stratejilerinde, ülkedeki siyasi risklerin yanı sıra, küresel siyasi gelişmelerin de etkisi vardır. Örneğin, ABD-Çin ticaret savaşı gibi küresel olaylar, Türkiye'deki yatırım kararlarını da etkileyebilmektedir.

Yatırımcılar, Türkiye'ye yatırım yapmadan önce, ülkedeki siyasi riskleri ve hükümetin politikalarını detaylı bir şekilde analiz etmekte ve risklerin yönetimini planlamaktadırlar. Bunun yanı sıra, yatırımcılar, Türkiye'deki yerel iş ortaklarıyla da iş birliği yaparak, ülke hakkında daha kapsamlı bir bilgiye sahip olmakta ve riskleri yönetmek için farklı stratejiler geliştirmektedirler.

Belirtilen nedenlerle Türkiye, yatırımcılar için hem fırsatlar hem de riskler sunan bir ülkedir. Siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları gibi risk faktörleri, yatırımcıların Türkiye'ye yönelik stratejilerini etkilemektedir. Ancak, Türkiye'nin ekonomik potansiyeli ve bölgedeki stratejik konumu, ülkeyi çekici bir yatırım noktası olarak korumaktadır. Yatırımcılar, Türkiye'ye yatırım yapmadan önce, ülkedeki siyasi ve ekonomik riskleri detaylı bir şekilde analiz etmekte ve riskleri yönetmek için farklı stratejiler geliştirmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RİSK FAKTÖRLERİ VE YABANCI SERMAYE

YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

4.1 Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

Kriz, genel olarak, beklenmedik bir olay veya durumun meydana gelmesi sonucu ortaya çıkan ani bir değişim ve bozulma durumu olarak tanımlanabilir (Şahinsoy, 2017: 4-5). Bu değişim ve bozulma durumları, ülkelerin ekonomisine, sosyal yaşamına ve siyasi yapılarına etki edebilir. Türkiye, tarihinde birçok sosyal, politik, siyasi ve ekonomik kriz yaşamıştır.

1950'lerden günümüze kadar uzanan süreçte Türkiye, sık sık krizlerle karşı karşıya kalmıştır. 1950'lerin sonları ve 1960'ların başlarında, Türkiye, büyük bir ekonomik kriz yaşamıştır. Bu dönemde, yüksek enflasyon, cari açık, bütçe açığı ve döviz kuru dalgalanmaları gibi sorunlar ülkenin ekonomisini sarsmıştır.

1970'lerde ise Türkiye, siyasi ve sosyal krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde, sol ve sağ gruplar arasında çatışmalar artmıştır. Nihayetinde bu süreç, askeri darbeye sonuçlanmış ve Türkiye'nin siyasi yapısında önemli değişimlere neden olmuştur.

1980'lerde, Türkiye, ekonomik krizlerle mücadele etmek için yapısal reformlar yapmaya başlamıştır (Ercan ve Akkaya, 2005: 17). Ancak, 1990'ların başlarında, ülke yine ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde, yüksek enflasyon, cari açık ve döviz kuru dalgalanmaları ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemiştir.

2000'li yıllarda, Türkiye ekonomisi büyük bir gelişme kaydetmiş ve birçok yabancı yatırımcının ilgisini çekmiştir. Ancak, 2013 yılında Gezi Parkı protestoları ve 2016 yılındaki darbe girişimi gibi olaylar, yatırımcı güvenini olumsuz etkilemiştir. Bunun yanı sıra, yüksek enflasyon, cari açık ve döviz kuru dalgalanmaları gibi ekonomik sorunlar da yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini azaltmıştır.

4.1.1 1950-1960 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

1950-1960 arası dönem Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçiş yaptığı ve demokratikleşme sürecine girdiği bir dönemdir. Ancak bu süreçte ülke ekonomisi de dalgalı bir dönem geçirmiştir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'nın Dünya üzerinde yarattığı etki, Soğuk Savaş'ın kendini hissettirmesi ülkeyi

ekonomik olarak zorlamıştır. Ancak Kore Savaşı sonrasında dünyada yaşanan tarımsal ürünler temelli dış ticaret talebi artışının da olumlu sonuçlar doğurduğunu belirtmek gerekir (Eroğlu, 2004: 52).

Bu dönemde yaşanan ekonomik krizler, yabancı sermaye yatırımları üzerinde de olumsuz bir etkiye sahip olmuştur. Yatırımcılar, ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıktan dolayı Türkiye'ye yatırım yapmaktan çekindiler. Bunun sonucunda, yabancı sermaye yatırımları ülkede düşük seviyelerde kaldı ve ülke ekonomisi, yabancı sermaye yatırımlarına olan bağımlılığı nedeniyle bu durumdan olumsuz etkilendi.

Ancak, bu dönemde Türkiye, Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü liderliğinde bağımsız bir dış politika izleyerek, Batı ile olan ilişkilerini güçlendirmeye çalıştı. Bu dönemde, Türkiye, ABD ile yapılan ikili anlaşmalar sayesinde Marshall Yardımları'ndan yararlanmıştı. Bu yardımlar, Türkiye'nin ekonomik krizlerden çıkması ve yabancı sermaye yatırımlarını artırması açısından önemli bir rol oynamıştır.

Yıllar	ABD Yardımları			Diğer Kuruluşların Yardımları	Gelen Yabancı Sermaye	%
	Borç	Bağış	Toplam			
1946–1948	45,4	---	45,4	5	---	70,8
1949	33,8	---	33,8	---	---	---
1950	40	31,9	71,9	80,4	---	---
1951	---	49,8	49,8	---	3400	70,8
1952	11,2	58,4	69,6	35,2	2993	11,1
1953	---	58,6	58,6	20	1148	6,3
1954	---	78,7	78,7	3,8	2598	2,4
1955	25,5	83,8	109,3	---	8002	16,3
1956	25	104,3	129,3	---	21605	32,3
1957	25,1	62,3	87,4	13,5	10531	24,6
1958	23,2	90,4	113,6	125,5	15068	26,1
1959	97,2	107	204,2	---	19825	28,5
1960	26,5	99	125,5	37	18711	38,2
1961	131	89,8	220	161,7	43056	48,9
1962	102,5	81,6	184,2	15	87246	65,3
Toplam	586,4	995,6	1582	497,1	234233	32,8

Tablo 3.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermaye

Yatırımları (1946–1962) (Milyon Dolar) (Şener ve Kılıç, 2008: 32-33)

4.1.2 1960-1970 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

1960-1970 arasında Türkiye'de değişen siyasi iklim ve ekonomik yapı nedeniyle birçok değişim yaşanmıştır.

Yıllar	Yabancı Sermaye Yatırımları	Birikimli Toplam
1963	4.5	27.2
1964	11.9	39.1
1965	11.6	50.7
1966	9.7	60.4
1967	9.0	69.4
1968	13.9	83.3
1969	13.2	96.5
1970	9.0	105.5
1972	12.8	130.0
1973	67.3	197.3
1974	-7.7	189.6
1975	15.1	204.7
1976	8.9	213.6
1977	9.2	222.8
1978	11.7	234.5
1979	-6.4	228.1

Tablo 4.1. - Türkiye'ye Yönelen Yabancı Sermaye Hareketleri (1963 – 1970)
(Milyon Dolar) (Şener ve Kılıç, 2008: 36)

1960 askeri darbesi, Türkiye'nin ekonomik istikrarı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmuştur (Gülcan, Akgüngör ve Kuştepe, 2020: 110-111). Askeri darbe, ülkenin siyasi ve ekonomik yapısında önemli bir dönüşüme neden olmuştur. Darbe sonrasında ekonomik politikaların değişmesiyle birlikte Türkiye, ithal ikameci ekonomik modelden ihracata dayalı modeli geçiş yaptı. Bu dönemde özellikle sanayi sektöründe büyük gelişmeler yaşanmıştır.

Ancak, 1960'ların sonlarına doğru ülke yeniden siyasi çalkantılarla karşı karşıya kalmıştır. 1968 yılında öğrenci olayları başlamış (Koca, 2018: 98) ve ülke genelinde siyasi gerginlik artmıştır. 1971 yılında gerçekleşen askeri müdahale sonrasında, ülkede ekonomik kriz yaşanmış (Kapusızoğlu, 2011: 125) ve yabancı sermaye yatırımları azalmaya başlamıştır.

Tüm bu krizler, Türkiye'nin yatırımcı güvenini olumsuz etkilemiştir. Yatırımcıların, siyasi istikrarın olmadığı, ekonomik yapıda belirsizliklerin olduğu bir ortamda yatırım yapmanın riskli olduğunu düşündüğü düşünölmeli ve göz ardı edilmemelidir.

4.1.3 1970-1980 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

Bu dönemde Türkiye, hızlı bir şekilde sanayileşme yoluna girdi ve büyük ölçüde ithalata bağımlı hale geldi. Dış ticaret açığı giderek arttı ve ülkenin cari açık sorunu baş gösterdi. Bunun yanı sıra, 1973 yılında yaşanan petrol krizi de ülke ekonomisini olumsuz yönde etkiledi (Sırım, 2018: 5758).

Siyasi olarak ise, Türkiye'de bu dönemde sol ve sağ gruplar arasındaki çekişmeler arttı ve ülkede siyasi istikrarsızlık yaşandı. 1971 yılında gerçekleşen askeri müdahale (Topkaya, 2015: 27-35) ile hükümet devrilmiştir. Devrilen sol hükümetin akabinde ardından gelen sağ hükümet de 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatını ifa etmiştir.

Bu tür gelişmelerin yabancı yatırımcılar üzerindeki tesirinin menfi olduğu bir gerçektir.

1980 yılında gerçekleşen askeri darbe ise ülkenin siyasi ve ekonomik krizlerinin doruk noktasına ulaşmasına neden oldu. Darbe sonrası hükümet, ekonomik liberalizasyon politikaları uygulayarak dış sermaye yatırımlarını çekmeye çalışmıştır (Doğan, 2014: 55). Ancak, darbe sonrası yaşanan insan hakları ihlallerinin ve siyasi baskıların, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini sarstığı değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, 1970-1980 arası dönem Türkiye'de birçok sosyal, politik ve ekonomik krize sahne olmuştur. Darbe sonrası uygulanan ekonomik liberalizasyon politikalarıyla birlikte ülkeye yabancı sermaye yatırımları artmaya başlasa da, insan hakları ihlalleri ve baskılar nedeniyle yatırımcıların Türkiye'ye olan güveni, tam olarak kazanılamamıştır.

4.1.4 1980-1990 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

1980-1990 arası dönem, Türkiye için oldukça zorlu bir dönemdi. İktisadi yapıdaki sorunlar, sosyal hayattaki krizler ve siyasi istikrarsızlık gibi pek çok sorun, yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini zedeledi.

1980'de gerekleŒen darbe sonrasında askerî yönetim, bir dizi ekonomik reforma giriŒti. Bu reformlar arasında, dıŒ ticaretin serbestleŒtirilmesi, zelleŒtirme, kamu kesimi harcamalarında kısıtlamalar ve vergi reformları yer aldı. Yönetim, ekonomide istikrarı sağlamak için çaba gösterdi ve bu reformlar sayesinde ekonomide bir dizi olumlu geliŒme yaŒandı. Ancak bu reformların sonuçları, yatırımcıların güvenini yeniden kazanmak için yeterli olamamıŒtır. Askeri yönetim, demokratik olmayan bir yöntemle iktidara geldiği için bu durum, yatırımcılar arasında Türkiye'nin siyasi istikrarsızlığına dair endiŒeleri arttırmıŒtır. Ayrıca, yatırımcıların Türkiye'deki yatırım ortamı hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları da güven eksikliğine neden oldu.

Bu dönemde, Türkiye'nin dıŒ borcu da artmıŒ ve ülke, borçlarını ödeyememe riskiyle karŒı karŒıya kalmıŒtır. Bu durum, yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini azalttı ve yatırımların azalmasına neden olmuŒtur.

1980 darbesi sonrasında yapılan ekonomik reformlar, Türkiye'nin ekonomik istikrarını sağlamak için atılan önemli adımlar olarak nitelendirilebilir. Ancak, siyasi istikrarsızlık, yeterli bilgi eksikliği ve dıŒ borçlar gibi faktörler, yatırımcıların güvenini yeniden kazanmak için yeterli olamamıŒtır.

1990'ların baŒında, Türkiye ekonomik ve siyasi olarak istikrarlı bir döneme girmiŒtir. Bu dönemde, özellikle 1980 sonrasında gerekleŒtirilen liberal ekonomik reformlar sayesinde, ekonomik bir ivme kazanılmıŒtır. Ancak, 1997 yılında yaŒanan ve tarihe "28 Œubat" olarak geçen postmodern darbe giriŒimi, Türkiye'nin demokratik sürecini sekteye uęratmıŒtır (ifti, 2022: 244). Askerî müdahalenin ardından, medya kuruluŒları, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve diğer kurumlar üzerinde baskı uygulandı. Bu durum, ülkedeki yatırımcıların güvenini olumsuz etkilemiŒtir.

1990'ların ortalarında ise, Türkiye'nin iç siyasi ve ekonomik sorunları devam etti. 1990'ların ortalarında ise, Türkiye'nin iç siyasi ve ekonomik sorunları devam etti. Özellikle, 1994 yılında yaŒanan ekonomik kriz, ülkenin IMF ile anlaŒma yapmasını gerektiren bir dizi ekonomik reformu beraberinde getirmiŒtir. Ancak, bu reformlar, ülke genelinde huzursuzluk yarattı ve bazı sektörlerde iŒsizlik artmıŒtır. Ayrıca, PKK'nin terör saldırıları da Türkiye'nin güvenliğine yönelik bir tehdit oluŒurmaya baŒlamıŒtır.

Sonuç olarak, 1980-1990 arası dönemde Türkiye, ekonomik, sosyal ve siyasi krizlerle boęuŒtu. Bu krizler, yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini

olumsuz etkiledi ve ülkenin ekonomik büyümesini engelledi. Ancak, 1980'lerin sonlarına doğru Türkiye ekonomik ve siyasi istikrar kazandı ve yatırımcıların güveni yeniden kazanılmaya başlandı.

Yıllar	İzin Verilen Yabancı Sermaye (Milyon Dolar)	Yatırım Belgelerinin Toplam Yatırım Tutarı (Milyar TL)	Firma Sayısı	Toplam Sermaye	Fiili Giriş (Milyon Dolar)
1980	97.00	76.87	78	28.390	35
1981	337.51	72.16	109	47.400	141
1982	167.00	218.14	147	100.196	103
1983	102.74	199.22	166	147.109	87
1984	271.36	312.28	235	254.775	162
1985	234.49	1.168.16	408	464.981	158
1986	364.00	3.099.74	619	707.164	170
1987	655.24	3.179.53	836	960.035	239
1988	820.52	5.468.27	1,172	1.597.103	488
1989	1.511.94	9.507.35	1,525	4.847.832	855
1990	1.861.16	18.249.28	1,856	7.943.775	1005
1991	1.967.26	15.893.98	2,123	13.101.036	1041
1992	1.819.96	17.976.36	2,330	23.441.214	1242
1993	2.063.39	70.136.27	2,554	36.737.050	1016
1994	1.477.61	37.202.36	2,830	62.449.964	830

Tablo 5.1. Türkiye'ye Yönelik Yabancı Sermaye Hareketleri (1980–1994) (Şener ve Kılıç, 2008: 38-39)

4.1.5 1990-2000 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

1990'lı yıllar, Türkiye'de ekonomik krizlerin en yoğun yaşandığı dönemlerden biri olarak kabul edilir. Özellikle 1994 yılında yaşanan kriz, Türkiye'nin finansal sistemine büyük darbe vurdu ve yatırımcı güveninde ciddi bir düşüşe neden oldu. Bu dönemde Türkiye, IMF ile bir dizi ekonomik reform anlaşması imzaladı (Toprak, 2001: 1426-1427) ve ülkenin ekonomisi yeniden yapılandırılmaya başlandı.

1994 yılında yaşanan ekonomik bir kriz vardır ve bu kriz genellikle "1994 ekonomik krizi" olarak adlandırılır. Ancak, bu kriz ayrıntılı olarak incelendiğinde, birçok karmaşık faktörün bu krize katkıda bulunduğu görülür.

Belirtilmelidir ki bu krizin ardında 1990'ların başından itibaren Türkiye'nin karşılaştığı bir dizi ekonomik sorun bulunur. Bu sorunlar arasında yüksek enflasyon oranları, genişleyen cari açık, ve hükümetin ekonomik politikaları bulunmaktadır.

Yıllar	Portföy Yatırımları	Doğrudan Yatırımlar	Toplam Yatırımlar
1995	2,938	3,161	934
1996	3,836	3,582	914
1997	1,678	4,068	852
1998	1,646	4,533	953
1999	1,700	4,950	813
2000	3,477	5,328	1,707
2001	2,725	5,841	3,288
2002	2,243	6,280	1,042
2003	1,208	6,511	659
2004		8,760	1,225
2005		11,605	9,813
2006		14,955	19,797

Tablo 6.1. Türkiye'ye Yönelik Yabancı Sermaye Hareketleri (1995–2006) (Şener ve Kılıç, 2008: 42)

1994 yılında yaşanan kriz, Türk Lirası'nın sert bir şekilde değer kaybetmesi, yüksek enflasyon ve ekonomik durgunlukla sonuçlanmıştır. Hükümet, krizi çözmek için bir dizi önlem almıştır. Bunlar arasında mali disiplini sağlama, kamu harcamalarını kısmak ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının bağımsızlığını artırmak vardır.

Bu kriz, Türkiye'nin ekonomik tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Aynı zamanda, Türkiye'nin ekonomik politikalarının ve ekonomi yönetim anlayışının değişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu süreç, daha sonra Türkiye'nin 2001 ekonomik kriziyle karşılaşmasına ve ardından ekonomideki yapısal reformlara yol açmıştır.

Ancak, 1990'lı yıllar boyunca Türkiye'yi etkileyen krizler sadece ekonomik değildi. Özellikle 1990'larda yaşanan siyasi ve güvenlik krizleri de

yatırımcı güvenini olumsuz etkiledi. Örneğin, 1984 yılında patlak veren bölücü örgüt ile çatışmaların 1990'lı yıllarda hız kazanması, faili meçhul cinayetlerin varlığı ve Körfez Savaşı da yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini azaltan faktörler arasında sayılabilir (Bal ve Sancak, 2017: 591-594).

1990'lı yılların sonuna doğru Türkiye'de ekonomik ve siyasi istikrarsızlık yeniden artmaya başladı. Özellikle 1999 Marmara depremi ve ardından 2001 Ekonomik Krizi (Güven, 2008: 79-80), Türkiye'nin yatırımcı güvenini ciddi şekilde sarsmıştır.

1999 Marmara depremi, Türkiye'nin en büyük doğal afetlerinden biri olarak tarih sayfalarındaki yerini almıştır. Deprem sonrası yaşanan insan kaybı ve ekonomik kayıplar, Türkiye'nin zaten zayıf olan ekonomik yapısını daha da olumsuz etkiledi. Deprem sonrası ülkenin dış borçları arttı ve ekonomik bir düşüş yaşandığı değerlendirilebilir. Bu durum, Türkiye'nin yatırımcı güvenini sarsarak yabancı sermaye girişlerinde ciddi bir düşüşe neden oldu.

2000'li yıllarda Türkiye, ekonomik ve siyasi istikrarını sağlamak için büyük çaba gösterdi ve bir dizi reform gerçekleştirdi. Özellikle 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelmesi, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi reform sürecine hız kazandırdı. Bu dönemde Türkiye, yabancı yatırımcıların dikkatini çekmeyi başardı ve ekonomik büyümesini sürdürdü.

4.1.6 2000-2023 Arası Dönemde Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Yatırımcı Güvenine Etkisi

2000'li yılların başından günümüze kadar Türkiye'de birçok kriz yaşandı ve bu krizlerin yatırımcı güvenine etkisi oldu. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz, Türkiye'nin IMF'ye başvurmasına ve ekonomide önemli bir daralmaya neden oldu. Bu kriz, Türkiye'nin CDS ve EMBI oranlarının yükselmesine neden olmuş ve yabancı yatırımcılar için Türkiye'nin riskli bir yatırım yeri olduğu izlenimini uyandırmıştır.

2008 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz, Türkiye'nin ekonomisinde de derin etkilere yol açtı. Krizin başlangıcında, özellikle ABD'de gayrimenkul sektöründe yaşanan sorunlar ve finansal kuruluşlardaki çöküşler, küresel ölçekte bir finansal krizin patlak vermesine neden oldu. Bu kriz, hızla diğer ülkelere yayıldı ve dünya ekonomisinde büyük bir gerileme yaşandı. Türkiye, küresel ekonomik sistemin içinde bulunan ve dış ticarete bağımlı bir ülke olarak, bu krizden önemli ölçüde etkilendi. Krize bağlı olarak, dünya genelinde

talep daralması yaşandı ve Türkiye'nin dış ticaret hacmi büyük ölçüde azaldı. İhracat rakamlarında düşüşler görüldü ve ihracatçılar zorlu bir dönemle karşı karşıya kaldı. Yabancı sermaye yatırımları da krizden etkilendi ve azaldı. Yatırımcılar, küresel ekonomik belirsizlikler ve riskler nedeniyle Türkiye'ye olan yatırımlarını azalttılar veya ertelediler. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik büyüme hızını olumsuz etkiledi ve yatırım ortamında belirsizliklerin artmasına neden oldu.

Ayrıca, finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar ve likidite sorunları da yabancı sermaye yatırımlarını etkiledi. Kriz ortamında, yatırımcılar risk iştahını azaltarak daha güvenli limanlara yönelme eğiliminde oldular. Yüksek riskli varlıklardan kaçınma ve likiditeye yönelme eğilimi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımları olumsuz etkileyen faktörler arasında yer aldı. Bu da yabancı sermaye çıkışlarına ve yerel ekonomide daralmaya yol açtı.

Belirtilenlerden anlaşılabilir ki, 2008 yılında dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz, Türkiye'nin ekonomisinde de önemli bir daralmaya neden oldu. Bu kriz, özellikle Türkiye'nin dış ticaretinde ciddi bir daralmaya neden oldu ve yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yönelik ilgilerini azalttı

2013 yılında ise Gezi Parkı protestoları nedeniyle Türkiye'de siyasi bir kriz yaşandı. Bu kriz, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini azalttı ve piyasalarda dalgalanmaların yaşanmasına neden olmuştur. (Gürkaynak, 2013: 2).

2016 yılında ise Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz darbe girişimi, ülkede siyasi bir krize neden oldu. Bu kriz de yine yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini zedelemiştir (Gülcan, Akgüngör ve Kuştepe, 2020: 125-126).

Darbe girişimini takip eden 2017 yılında referandumdan halk oluru alan anayasa değişikliği, 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi olarak hayata geçmiş ve sistem giderek merkezileşmiştir. Bu anayasal değişikliklerle birlikte Cumhurbaşkanlığı makamı daha güçlü bir pozisyona getirilmiş ve yürütmenin yetkileri artırılmıştır. Bu merkezîyetçi yapının, bazı yatırımcılar tarafından Türkiye'nin demokratik sürecine zarar verebileceği endişelerine neden olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca, bu dönemde yaşanan bazı siyasi olaylar da yatırımcıların güvenini olumsuz etkilemiştir. Örneğin, Türkiye ile ABD arasında yaşanan rahip Brunson krizi, Türk Lirası'nın ciddi manada değer kaybetmesine ve yatırımcıların Türkiye'ye olan güveninin azalmasına neden oldu. Bunun yanı sıra, Türkiye ile

Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde yaşanan gerilimler de yatırımcıların ülkeye olan ilgisini olumsuz etkilemiştir.

Bu siyasi gelişmelerin yanı sıra, Türkiye'nin ekonomik göstergelerindeki dalgalanmalar da yatırımcıların güvenini etkiledi. Özellikle 2018 yılında Türk Lirası'nın hızlı bir şekilde değer kaybetmesi, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini azaltmıştır. Bunun yanı sıra, enflasyon ve faiz oranlarındaki yüksek seviyeler de yatırımcıların risk algısını negatif manada değişirmiştir.

Yine 2020 yılında ise dünya genelinde yaşanan COVID-19 salgını, Türkiye'nin ekonomisini ve yatırım ortamını olumsuz etkilemiştir (Sertkaya ve Baş, 2021: 150). Salgın nedeniyle Türkiye'de birçok sektörde işletmeler zor durumda kalmıştır.

Tüm bu krizler, Türkiye'nin yatırımcılar tarafından algılanışını etkilemiş ve ülkeye olan güvenin sorgulanmasına neden olmuştur. Ancak, Türkiye'nin ekonomik potansiyeli ve bölgesel stratejik konumu, yatırımcıların hala ülkeye ilgisini korumasını sağlamaktadır.

4.2 Küresel Finansal Krizlerin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Küresel finansal krizler, dünya genelinde ekonomik dalgalanmalara ve belirsizliklere neden olan önemli olaylardır. Bu krizler, yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen önemli faktörler arasındadır.

Finansal krizler, genellikle küresel piyasalarda likidite sıklıkklığı (Eraslan, 2016: 92), borçlanma maliyetlerinin artması, varlık fiyatlarında düşüşler (ztrk, 2010: 394) ve büyümede daralmalar (Kesebir, 2018: 532) gibi etkiler yaratır. Bu durum yatırımcıların risk algısını değiştirir ve yatırım kararlarını etkiler.

Küresel finansal krizlerin yabancı sermaye yatırımlarına etkisi çeşitli boyutlarda olabilir. İlk olarak, yatırımcıların risk iştahu azalabilir ve güvenli liman olarak görülen gelişmiş ülkelere yönelme eğilimi artması kuvvetle muhtemeldir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı sermaye çıkışını artırabilir ve yatırımları olumsuz etkileyebilir.

Küresel finansal krizler aynı zamanda finansal piyasalarda likidite sıklıkklığına yol açar. Likidite sıklıkklığı, finansal piyasalarda likiditenin azalması ve borçlanma maliyetlerinin artması durumunu ifade eder.

Likidite, bir varlığın veya finansal enstrümanın nakite dönüşme hızı ve maliyetidir (Doğan, 2020: 199). Likidite sıklıkklığı ise piyasada yeterli nakit

bulunmaması veya nakitin uygun fiyatlarla el değiştirmemesi durumunu ifade eder. Likidite sıkışıklığı genellikle finansal kriz dönemlerinde ortaya çıkar. Bu dönemlerde yatırımcılar risk iştahlarını azaltır, borçlanma maliyetleri artar ve likidite talepleri artış gösterir. Piyasadaki likidite yetersizliği, varlık fiyatlarının düşmesine, işlem hacminin azalmasına ve finansal piyasalardaki dalgalanmaların artmasına neden olabilir.

Likidite sıkışıklığı, yatırımcıların varlık satışlarına yönelmelerine ve nakit taleplerini karşılamak için likit varlıklara yönelmelerine sebep olabilir. Bu durumda, finansal piyasalarda genel bir satış baskısı oluşabilir ve varlık fiyatları daha da düşebilir. Likidite sıkışıklığı aynı zamanda borçlanma maliyetlerinin artmasına da yol açar, çünkü yatırımcılar riskli varlıklara olan taleplerini azaltır ve güvenli limanlara yönelirler.

Merkez bankaları ve finansal otoriteler genellikle likidite sıkışıklığı durumunda müdahale ederek piyasalara likidite sağlamaya çalışırlar. Bu müdahaleler, faiz indirimleri, likidite enjeksiyonları veya diğer parasal teşvik önlemleri şeklinde olabilir. Bu tür önlemler, piyasalardaki likiditeyi artırarak finansal istikrarı sağlamayı hedefler.

Likidite sıkışıklığı, finansal piyasalardaki dalgalanmaları artırabilir, yatırımcı güvenini sarsabilir ve ekonomik aktiviteyi olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, finansal piyasaların likidite durumu ve likidite yönetimi, ekonomik istikrarın sağlanması için önemli bir unsurdur.

Anlaşılabilir ki yatırımcılar için likidite sorunu yaşayan bir ülkede yatırım yapmak riskli olabilir. Likidite sorunu, yatırımcıların yatırımlarını geri çekmelerine ve riskleri azaltmak amacıyla daha likit varlıklara yönelmelerine neden olabilir. Bu durumda, yabancı sermaye çıkışı yaşanabilir ve ülkeye gelen yabancı sermaye akışı azalabilir.

Yatırımcıların güveninin kaybedilmesi, ülkede yerel ekonomide daralmaya neden olur. Yatırımcılar, likidite sorunu yaşanan bir ülkede iş yapmanın zorlaştığını ve yatırımlarının likidite riski altında olduğunu düşünebilirler (Cihangir, 2005: 106). Bu nedenle, yatırımcılar yatırımlarını çekerek daha güvenli ve likit piyasalara yönelebilirler.

Yabancı sermaye çıkışı ve yerel ekonomide daralma, bir ülkenin finansal piyasalarında dalgalanmalara ve değer kayıplarına yol açabilir. Ekonomik büyüme potansiyeli azalırken, işsizlik artabilir ve yerel şirketlerin finansal sıkıntıları

artabilir. Bu durum, ülkenin ekonomik dengelerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, bir ülkenin likidite sorunlarının çözülmesi ve yatırımcı güveninin yeniden kazanılması önemlidir. Merkez bankaları ve finansal otoriteler, likidite sağlama ve piyasaları destekleme önlemleri olarak yatırımcı güvenini yeniden inşa etmeye çalışabilirler. Aynı zamanda, ekonomik politikaların istikrarlı bir şekilde uygulanması, kurumsal düzenlemelerin güçlendirilmesi ve siyasi istikrarın sağlanması da yatırımcıların güvenini yeniden kazanmak için önemlidir.

Sonuç olarak, likidite sorunu yaşayan bir ülkede yatırımcı güveninin kaybedilmesi, yabancı sermaye çıkışına ve yerel ekonomide daralmaya neden olabilir. Bu durum, ekonomik dengelerin bozulmasına ve finansal piyasalardaki dalgalanmaların artmasına yol açabilir. Bu nedenle, likidite sorunlarının çözülmesi ve yatırımcı güveninin yeniden kazanılması önemlidir.

4.3 Büyük Buhranın Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Büyük Buhran, 1929 yılında başlayan ve dünya çapında etkileri olan bir ekonomik krizdir. Bu dönemde, ABD'deki hisse senedi piyasasının çökmesiyle birlikte küresel olarak büyük bir ekonomik durgunluk yaşanmıştır. Büyük Buhran, tarihteki en derin ve uzun süreli ekonomik krizlerden biri olarak kabul edilir (Oran, 2009: 3-12).

Büyük Buhran ismiyle bilinen ve tüm dünya ekonomisine derin bir darbe vuran küresel finansal krizin en temel nedenlerinden biri, 1929 yılında ABD'de hisse senedi piyasasında yaşanan spekülasyonun patlamasıdır (Altınırnak ve Eyüboğlu, 2016: 73). Hisse senedi fiyatları hızla düşerken, birçok şirket iflas etmiş ve bankalar batmıştır. Bu durum, tüm dünya ekonomisini etkileyen bir durgunluk sürecini tetiklemiştir.

Büyük Buhran döneminde işsizlik oranları yükselmiş (Türkmenoğlu, 2021: 150), ticaret hacmi düşmüş ve ulusal gelirler düşüş göstermiştir. Bu durum, birçok ülkede sosyal ve siyasi istikrarsızlıklara yol açmıştır. Kriz, tüm dünya ekonomisini etkilemiş ve uluslararası ticarete büyük bir daralmaya neden olmuştur.

Büyük Buhran'ın etkilerini hafifletmek ve ekonomik toparlanmayı teşvik etmek için birçok ülke çeşitli ekonomik ve sosyal politikalar uygulamıştır. Bazı ülkelerde devlet müdahaleleri ve kamu harcamaları artırılarak talep canlandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ekonomik reformlar, bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve ticaretin desteklenmesi gibi önlemler de alınmıştır.

Büyük Buhran, uluslararası ekonomik ilişkilerde bir dönüm noktası olmuş ve uluslararası finansal sistemde reform ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Kriz sonrasında, uluslararası toplum finansal istikrarı sağlamak ve benzer krizlerin tekrarlanmasını önlemek amacıyla çeşitli tedbirler almıştır. Bunlar arasında Bretton Woods Anlaşması'nın imzalanması ve IMF gibi uluslararası finansal kurumların kurulması yer almaktadır.

4.3.1 Büyük Buhranın Türkiye'deki Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Türkiye de bu küresel finansal krizden etkilenmiş ve ülkemizin yabancı sermaye yatırımları üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün politikaları da Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarına olan etkisinde önemli bir rol oynamıştır.

Büyük Buhran döneminde dünya genelinde ekonomik durgunluk yaşanırken, Türkiye ekonomisi de ciddi sarsıntılar geçirmiştir. Türkiye'nin dış ticaret hacmi azalmış, tarım ve sanayi sektörleri gerilemiş ve işsizlik oranları yükselmiştir. Bu durum, yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkilemiş ve Türkiye'ye olan yatırımların azalmasına neden olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, Büyük Buhran döneminde Türkiye'nin ekonomik ve siyasi istikrarını sağlama yolunda önemli politikalar uygulamıştır. Atatürk'ün politikaları, ülkenin sanayileşme ve modernleşme sürecini hızlandırmayı hedeflemiş ve yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmiştir.

Atatürk'ün politikaları arasında, tarımın modernleştirilmesi ve sanayinin geliştirilmesi amacıyla çeşitli reformlar yer almaktadır (Esen, 2017: 63). Tarım sektöründe verimliliği artırmak için tarımsal kalkınma projeleri başlatılmış ve modern tarım teknikleri yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca, sanayi sektörünün gelişmesi için fabrikalar kurulmuş (Sabır, 2006: 13), altyapı projeleri gerçekleştirilmiş ve sanayi bölgeleri oluşturulmuştur.

Atatürk, yabancı sermayeye bakışını şu cümlelerle ifade eder:

“Efendiler, iktisadiyet sahasında düşünür ve konuşurken zannolmasın ki, yabancı sermayeye hasımız; hayır bizim memleketimiz geniştir. Çok çalışmaya ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza uymak şartıyla yabancı sermayeye gereken teminatı vermeye her zaman hazırız. Yabancı sermayesi bizim sermayemize katılsın ve bizim ile onlar için faydalı neticeler versin.” (Esen, 2017: 64; Sariçoban, 2020: 231)

Mustafa Kemal Atatürk'ün politikaları, Türkiye'nin ekonomik istikrarını sağlamak ve yabancı sermaye yatırımlarını çekmek için önemli bir rol oynamıştır. Bu politikalar, Türkiye'nin sanayileşme sürecini hızlandırmış, altyapıyı güçlendirmiştir ve ekonomik çeşitliliği artırmıştır. Atatürk'ün politikaları, yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişini teşvik etmiş ve Türkiye'nin ekonomik büyümesini desteklemiştir.

Atatürk'ün politikalarıyla birlikte Türkiye, yabancı sermaye yatırımlarını çeken bir ülke haline gelmiştir. Özellikle sanayi sektöründe ve sosyal alanda gerçekleştirilen reformlar, teknolojik gelişmelerin ülkeye girişini sağlamış ve yabancı sermaye yatırımlarını artırmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün politikaları, Türkiye'ye olan yabancı sermaye yatırımlarının artmasına ve ülkenin ekonomik büyümesine önemli katkılar sağlamıştır.

Büyük Buhran dönemi Türkiye'yi etkilemiş olsa da, Mustafa Kemal Atatürk'ün politikaları sayesinde Türkiye ekonomisi krizi kontrol altında tutmayı bilmiş ve yabancı sermaye yatırımlarını çekmeyi başarmıştır. Atatürk'ün izlediği politikalar, Türkiye'nin ekonomik istikrarını sağlamış ve yabancı sermaye yatırımlarının ülke kalkınmasına olumlu etkilerini artırmıştır.

4.4 2007 ve 2008 Krizlerinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

2007 Dünya Gıda Krizi ve 2008 Küresel Finans Krizi, yabancı sermaye yatırımları üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Bu iki kriz, farklı sektörlerde farklı etkiler yaratmış olsa da genel olarak yatırımcı güvenini sarsmış ve yatırımları olumsuz yönde etkilemiştir.

4.4.1 2007 Krizinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

2007 Dünya Gıda Krizi, küresel ölçekte gıda fiyatlarının hızla yükselmesi ve gıda arzının kısıtlanmasıyla ortaya çıkan bir krizdir. Bu krizin yabancı sermaye yatırımlarına etkileri, tarım sektörüne yönelik yatırımları ve gıda zinciriyle ilgili şirketlerin performansını etkilemiştir.

Dünya Gıda Krizi, gıda fiyatlarının artışının yanı sıra gıda arzında yaşanan sıkıntılar ve gıda krizinin 2008 krizi ile çakışması nedeniyle birçok ülkede kıtlık ve açlık sorunlarını beraberinde getirmiştir (Kıymaz ve Şahinöz, 2010: 11). Bu durum, gıda sektörüne yatırım yapan yabancı sermaye yatırımcılarını olumsuz etkilemiştir Yüksek gıda fiyatları (Şahinöz, 2016: 190) ve arz sıkıntıları, tarım

sektörüne yönelik yatırımların riskli olduğunu düşündürerek yatırımcıların risk iştahını azaltmıştır.

Bu durum, tarım ve gıda şirketlerinin finansmanında zorluklar yaşanmasına, üretim ve dağıtım zincirinde sıkıntıların ortaya çıkmasına ve gıda fiyatlarında dalgalanmalara neden olmuştur.

Yatırımcılar, bu tür belirsizlik ortamlarında daha güvenli olarak değerlendirdikleri sektörlerle yönelme eğiliminde olmaktadır.

Dünya Gıda Krizi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde gıda güvenliği konusunu daha da önemli hale getirmiştir. Bu ülkelerdeki yabancı sermaye yatırımları da, gıda krizinden olumsuz etkilenmiştir. Zira bu ülkelerde tarım sektörüne yapılan yatırımlar, gıda güvenliği ve arzının sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

4.4.2 2008 Krizinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

2008 Küresel Finans Krizi, yabancı sermaye yatırımlarına önemli ölçüde etki etmiştir. Kriz, ABD'deki konut piyasasındaki sorunlarının küresel ölçekte finansal sistemi etkilemesiyle ortaya çıkmıştır. Bu krizin yabancı sermaye yatırımlarına etkileri çeşitli boyutlarda görülmüştür (Biniş ve İpek, 2010: 25).

Krizin başlangıcıyla birlikte küresel likidite sıkıntısı yaşanmış (Biniş ve İpek, 2010: 23) ve yatırımcılar riskli varlıklardan çekilerek güvenli limanlara yönelmiştir. Yabancı sermaye çıkışları gözlemlenmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yatırımlarda bir azalma yaşanmıştır. Özellikle finansal sektörde faaliyet gösteren şirketler, likidite sıkıntısı ve risk artışı nedeniyle yatırımlarını kısıtlamıştır.

Krizin etkileri sektörel bazda farklılık göstermiştir. Finansal sektör, krizden en çok etkilenen sektörlerin başında gelmiştir. Bankaların iflas etmesi, finansal enstrümanların değer kaybetmesi ve kredi arzının daralması, yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, reel sektörde faaliyet gösteren şirketler de kriz nedeniyle finansman sorunlarıyla karşılaşmış ve yatırımlarını kısma eğiliminde olmuşlardır.

Sonuç olarak, 2008 Küresel Finans Krizi yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Yatırımcılar, finansal piyasalardaki belirsizlik ve risk artışı nedeniyle yatırımlarını kısıtlamış ve güvenli limanlara yönelmiştir. Krizin etkileri sektörel ve bölgesel bazda farklılık göstermiş olsa da genel olarak yatırımcıların risk iştahını azaltmış ve yabancı sermaye akışında bir azalma yaşanmıştır.

4.5 2020 Pandemi Krizinin Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

2020 yılında dünya genelinde başlayan COVID-19 salgını (Atay, 2020: 168), küresel ekonomik faaliyetleri ve yatırım akışlarını önemli ölçüde etkilemiştir (Erdoğan, 2020: 1299-1300). Bu pandemi krizi, yabancı sermaye yatırımları üzerinde de büyük bir etki yaratmıştır.

COVID-19 salgını, dünya genelinde yayılmasıyla birlikte birçok ülkede ekonomik faaliyetlerin durması veya sınırlı hale gelmesi sonucunu doğurmuştur. Salgınla mücadele amacıyla uygulanan seyahat kısıtlamaları, işletmelerin kapanması veya faaliyetlerini azaltması, tüketici talebinde düşüş, tedarik zinciri kesintileri gibi faktörler, ekonomik aktivitelerde ciddi bir düşüşe neden olmuştur.

Bu belirsizlik ortamı, yatırımcıların risk algısını artırmış ve yatırım kararlarını gözden geçirmelerine yol açmıştır. Yatırımcılar, salgının etkisiyle işletmelerin gelir kaybı yaşaması, nakit akışının azalması ve finansal belirsizlik gibi risklerin arttığı bir ortamda yatırım yapmanın riskli olduğunu düşünebilirler. Bu nedenle, yatırımcılar yatırımlarını sınırlayabilir, mevcut yatırımlarını geri çekebilir veya yeni yatırımlara yönelik kararlarını erteleyebilirler.

Seyahat kısıtlamaları ve sınırlı hareketlilik, yabancı sermaye yatırımlarının gerçekleşmesini de zorlaştırmıştır. Yatırımcılar, fiziksel varlıkları denetlemek, yerel şirketlerle doğrudan görüşmek veya yatırım hedeflerini daha yakından incelemek için seyahat etme imkanına sahip olamamışlardır. Bu da yabancı sermaye yatırımlarının azalmasına ve belirsizlik döneminde bir miktar duraklamaya neden olmuştur (Şahin ve Akdağ, 2021: 286-287).

Salgın, birçok ülkede ekonomik aktivitelerin durması veya sınırlı hale gelmesi, işletmelerin kapanması veya faaliyetlerini azaltması gibi sonuçlar doğurmuştur. Bu durum, yatırımcıların risk algısını artırmış ve yatırımlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Özellikle, pandemi nedeniyle seyahat kısıtlamalarının uygulanması, bilhassa turizm sektöründekiler olmak üzere, işletmelerin gelir kaybı yaşaması ve belirsizlik ortamının artması, yabancı sermaye yatırımlarını olumsuz etkilemiştir.

Ayrıca, salgın nedeniyle ekonomik faaliyetlerin durması veya sınırlanması, birçok işletmenin finansal zorluklarla karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Bu durum da yatırımcıların işletmelerin karlılığını ve mali durumunu yeniden değerlendirmelerine neden olmuştur. İşletmelerin iflas riski arttıkça, yatırımcılar daha güvenli ve likidite sağlayan varlıklara yönelmeyi tercih edebilirler.

Yatırımcılar, pandemi krizinde öncelikle varlık koruma ve likidite sağlama amacıyla hareket etmişlerdir. Yüksek riskli varlıklardan kaçınıp, güvenli liman olarak görülen varlıklara yönelmişlerdir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin yabancı sermaye çekme kabiliyetini zorlaştırmıştır.

Türkiye'nin de pandemi krizinden etkilenen ülkeler arasında olduğu söylenebilir. Salgının etkisiyle birlikte Türkiye'de ekonomik aktiviteler kısıtlanmış, işletmeler zor durumda kalmış ve büyüme oranları olumsuz etkilenmiştir. Yabancı sermaye yatırımları da bu süreçten etkilenmiş ve azalmıştır.

Ancak, pandemi kriziyle birlikte bazı sektörlerde fırsatlar da ortaya çıkmıştır. Örneğin, sağlık sektörü, e-ticaret (Erdoğan, 2020: 1300), dijital teknolojiler gibi alanlarda yabancı sermaye yatırımları artmıştır. Pandemi, bazı sektörlerin dönüşümünü hızlandırmış ve yatırımcıların ilgisini bu alanlara yönlendirmiştir.

4.5.1 2020 Pandemi Krizinin Türkiye'deki Yabancı Sermaye Yatırımlarına Etkisi

Pandemi krizi, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını ciddi şekilde etkilemiştir (Arslan ve Meçik, 2023: 104-105). Salgının yayılmasıyla birlikte, küresel ekonomilerdeki belirsizlikler ve riskler artmıştır. Bu durum, yatırımcıların risk algısını güçlendirmiş ve yatırım kararlarını yeniden gözden geçirmelerine yol açmıştır. Türkiye, yabancı sermaye yatırımları açısından önemli bir pazar olmasına rağmen, pandeminin etkisiyle yatırımlarda belirgin bir düşüş yaşanmıştır.

Salgının başlamasıyla birlikte, uluslararası seyahat kısıtlamaları ve sınırlamalar hayata geçirilmiştir. Bu durum, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye fiziksel olarak gelmelerini zorlaştırmış ve yatırım süreçlerinde aksamalara neden olmuştur. Yatırımcılar, projeleri denetleyebilmek, yerel ortaklarla görüşebilmek ve piyasaları inceleyebilmek için seyahat etme imkânına sahip olmadıklarından dolayı yatırımlarını askıya almış veya ertelemiştir.

Ayrıca, pandemi döneminde işletmelerin faaliyetleri sınırlanmış veya tamamen durdurulmuştur. Özellikle turizm, perakende ve hizmet sektörleri gibi alanlarda ciddi bir daralma yaşanmıştır (Eğri ve Doğaner, 2020: 129). Bu sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler, gelir kaybı yaşamış ve yatırımcıların bu sektörlere olan ilgisi azalmıştır. Turizm sektörü, pandemi nedeniyle uluslararası

seyahat kısıtlamaları ve seyahat tereddütleri nedeniyle büyük bir darbe almış ve turizm yatırımlarında belirgin bir düşüş yaşanmıştır.

Ancak, pandemi sürecinde bazı sektörlerde yabancı sermaye yatırımlarında artışlar gözlemlenmiştir. Özellikle e-ticaret, dijital teknolojiler ve sağlık sektörü, salgının etkilerinden dolayı büyüme potansiyeli taşıyan sektörler olarak öne çıkmıştır. Yatırımcılar, online alışverişin artması, dijital dönüşüm ve sağlık hizmetlerine olan talebin artması gibi faktörlerle bu sektörlerle yönelik yatırımlarını artırmışlardır. Bu sektörlerle yönelik yapılan yabancı sermaye yatırımları, diğer sektörlerle göre daha dayanıklı ve büyüme potansiyeli daha yüksek olarak görülmüştür.

Pandemi sürecinde, Türkiye hükümeti tarafından ekonomik teşvik paketleri ve destek programları da hayata geçirilmiştir. Bu önlemler, yabancı sermaye yatırımcılarının Türkiye'ye olan güvenini artırmaya yönelik adımlar olarak değerlendirilmiştir. Hükümet, vergi indirimleri, kredi kolaylıkları, teşvikler ve destek programları gibi ekonomik tedbirlerle işletmeleri ve yatırımcıları desteklemeye çalışmıştır (Şenol, 2020: 108-109). Bu sayede, yabancı sermaye yatırımlarında olumsuz etkileri en aza indirmek ve ekonomik toparlanmayı hızlandırmak hedeflenmiştir.

Bununla birlikte, pandemi sürecinde küresel ekonomik belirsizlikler ve volatilité devam etmektedir. Yatırımcılar, gelecekteki ekonomik görünüm ve piyasa koşullarına ilişkin belirsizliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu da yatırımcıların risk iştahını azaltabilir ve yatırımlarını daha temkinli bir şekilde değerlendirmelerine neden olabilir.

Sonuç olarak, 2020 pandemi krizi dünya genelinde yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Türkiye'nin de bu etkilerden nasibini almıştır. Seyahat kısıtlamaları, işletmelerdeki faaliyet durmaları ve belirsizlik ortamı, yabancı sermaye yatırımlarında düşüöşlere neden olmuştur. Ancak, belirli sektörlerdeki büyüme potansiyeli ve hükümetin teşvik önlemleri, yabancı sermaye yatırımlarında bazı fırsatları da beraberinde getirmiştir.

4.6 Kriz Dönemlerinde Yabancı Yatırımcıların Davranışları

Kriz dönemleri, yabancı yatırımcıların davranışlarını etkileyen önemli faktörlerdir (Sever, 2021: 7). Bu dönemlerde yatırımcılar genellikle daha temkinli ve riskten kaçınma eğilimindedir. İşte kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışlarını etkileyen bazı önemli faktörler:

4.6.1 Güvenlik Arayışı

Kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışlarında güvenlik arayışı önemli bir rol oynamaktadır. Bu dönemlerde yatırımcılar, finansal belirsizliğin artması ve risklerin yükselmesiyle birlikte daha temkinli ve güvenli yatırım araçlarına yönelmektedir. Güvenlik arayışı, yatırımcıların riskten kaçınma eğilimini yansıtmaktadır.

Birinci olarak, yatırımcılar kriz dönemlerinde genellikle devlet garantili borçlanma araçlarına yönelme eğilimi gösterirler. Hazine tahvilleri ve devlet tahvilleri, devletin güvencesi altında olduğu için risk oranı sıfır kabul edilir (Şeker, 1999: 1). Bu tür tahviller, yatırımcılara düşük riskli ve sabit getirili bir yatırım seçeneği sunar.

İkinci olarak, altın kriz dönemlerinde yatırımcılar için güvenli bir liman olarak değerlendirilir (Elmas ve Polat, 2014: 172). Altın, değer saklama aracı olarak kullanılması ve genellikle değerinin korunması nedeniyle tercih edilen bir yatırım aracıdır. Yatırımcılar, ekonomik belirsizlik dönemlerinde altına yönelerek portföylerini çeşitlendirme ve risklerini azaltma amacı güderler.

Son olarak, yatırımcılar kriz dönemlerinde defansif sektörlerle ilgi gösterirler. Bu sektörler, tüketim maddeleri, sağlık, temel hizmetler gibi günlük yaşamın vazgeçilmezlerini üreten şirketleri içerir. Bu sektörler, ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenir ve yatırımcılara istikrarlı gelir sağlayabilir.

4.6.2 Likidite Önemi

Kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışları incelendiğinde, likiditenin önemi ortaya çıkmaktadır. Likidite, yatırımcıların varlıklarını hızlı bir şekilde nakde dönüştürebilme yeteneği olarak tanımlanır. Bu yetenek, yatırımcıların kriz ortamlarında güvenlik arayışında olduğu ve riskleri yönetme ihtiyacı duyduğu durumlarda büyük önem taşır.

Kriz dönemlerinde yatırımcılar, belirsizlik ve piyasa dalgalanmaları nedeniyle daha fazla riskle karşı karşıya kalır (Aslay, 2006: 10). Bu durum, yatırımcıları likiditeye yönlendirir (Gürsoy, 2019: 8). Likit varlıklar, yatırımcıların portföylerini hızlı bir şekilde yeniden dengeleyebilmelerini ve likidite ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlar. Yatırımcılar, kriz dönemlerinde likit varlıklara yönelerek risklerini azaltmaya çalışır ve hızlı bir şekilde nakde dönüşebilecek varlıklara sahip olmanın avantajlarını kullanır.

Ayrıca, likidite yatırımcıların fırsatları değerlendirmelerini de etkiler. Kriz dönemlerinde piyasalar genellikle volatil ve belirsizdir. Bu durum, ani fiyat hareketlerine neden olabilir ve fırsatları ortaya çıkarabilir. Likit varlıklara sahip olan yatırımcılar, bu fırsatları değerlendirebilmek için hızlı bir şekilde hareket edebilirler. Likidite, yatırımcıların piyasalardaki dalgalanmalara karşı daha hızlı ve etkili bir şekilde tepki verebilmelerine olanak tanır.

Likiditenin bir diğer önemi ise yatırımcıların portföylerini çeşitlendirebilmeleridir. Kriz dönemlerinde riskler artar ve belirli sektörler veya varlık sınıfları daha fazla etkilenebilir. Yatırımcılar, bu riskleri dağıtmak ve portföylerini korumak için çeşitli varlık sınıflarına ve piyasalara yatırım yapmayı tercih ederler. Ancak, bu çeşitlendirme stratejileri için likidite önemlidir. Yatırımcılar, likit varlıklara sahip olmanın avantajını kullanarak portföylerini çeşitlendirebilir ve riskleri etkin bir şekilde yönetebilir.

4.6.3 Diversifikasyon Arayışı

Kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışlarından bir diğeri, diversifikasyon arayışıdır. Diversifikasyon, yatırımcıların portföylerini çeşitlendirmek suretiyle riski dağıtmayı hedefleyen bir stratejidir. Kriz dönemlerinde, belirsizlik ve piyasa dalgalanmaları riski artırırken, yatırımcılar tek bir varlık veya sektöre bağımlı kalmamak için farklı varlık sınıflarına ve piyasalara yatırım yapmayı tercih ederler.

Diversifikasyonun amacı, portföydeki riski azaltarak karşılaşılabilecek olumsuz etkilere karşı korunmaktır. Yatırımcılar, farklı varlık sınıflarında, coğrafi bölgelerde ve sektörlerde yatırım yaparak portföylerini çeşitlendirirler. Bu sayede, tek bir varlık veya piyasanın kötü performansının tüm portföyü etkilemesi riski azalır.

Kriz dönemlerinde diversifikasyon arayışı daha da önem kazanır. Çünkü krizler genellikle belirli sektörleri veya piyasaları daha fazla etkileyebilir. Örneğin, finansal krizlerde bankacılık sektörü önemli bir daralma yaşayabilir. Yatırımcılar, bu riski azaltmak için farklı sektörlerle ve piyasalara dağılmış yatırımlar yaparlar. Bu sayede, bir sektör veya piyasanın olumsuz etkileri tüm portföyü sınırlamış olmaz.

Diversifikasyon aynı zamanda yatırımcılara fırsatları değerlendirme imkanı da sunar. Kriz dönemlerinde bazı sektörler veya piyasalar düşüş yaşarken, diğerleri ise büyüme potansiyeli gösterebilir. Yatırımcılar, çeşitlendirme

sayesinde bu fırsatları değerlendirebilir ve portföylerini dengeleyerek potansiyel kazanç sağlayabilirler.

Ancak, diversifikasyon stratejisi her zaman riskleri tamamen ortadan kaldırmaz. Özellikle kriz dönemlerinde piyasalar birbirleriyle güçlü bir şekilde ilişkilenebilir ve çeşitli varlık sınıfları veya piyasalar bir arada düşüş yaşayabilir. Bu nedenle, diversifikasyonun etkin bir şekilde uygulanabilmesi için doğru varlık seçimi ve analiz önemlidir.

4.6.4 Risk Değerlendirmesi

Kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışlarını etkileyen bir diğer önemli faktör, risk değerlendirmesidir. Yatırımcılar, kriz ortamlarında riskleri daha fazla önemser ve dikkatlice değerlendirirler. Risk değerlendirmesi, yatırımcıların potansiyel getiri ile potansiyel kayıp arasında bir denge kurmalarını sağlar.

Kriz dönemlerinde piyasalarda belirsizlik ve volatilité artar. Volatilité, bir risk ölçütü olduğu kadar piyasanın yönüne dair beklentileri ve tahminleri de yansıtır (Akçay, Memiş ve Yürükoğlu, 2010: 521-537). Yatırımcılar, bu belirsizlik ortamında riskleri doğru bir şekilde anlamak ve değerlendirmek için daha fazla çaba gösterirler. Yatırımcılar, potansiyel riskleri ölçerken, şirketlerin mali durumunu, sektörün gelecekteki beklentilerini, piyasa koşullarını ve makroekonomik faktörleri göz önünde bulundurlar. Buna ek olarak, yatırımcılar, likidite durumunu ve piyasalardaki dalgalanmaları da dikkate alarak risklerini değerlendirirler.

Risk değerlendirmesi, yatırımcıların risk-getiri profillerini belirlemelerine yardımcı olur. Yüksek riskli varlıkların potansiyel getirisi daha yüksek olabilirken, aynı zamanda daha fazla kayıp riski de taşırlar. Daha düşük riskli varlıklar ise daha az getiri potansiyeline sahip olabilir, ancak daha az risk taşırlar. Yatırımcılar, risk toleranslarına ve yatırım hedeflerine bağlı olarak portföylerini oluştururken, risk-getiri denklemini dikkate alır ve riskleri değerlendirirler.

Kriz dönemlerinde risk değerlendirmesi, yatırımcıların daha temkinli ve seçici olmalarını sağlar. Yatırımcılar, daha iyi bir şekilde bilgilendirilmiş kararlar almak için piyasa analizlerine ve araştırmalara daha fazla güvenirler. Ayrıca, risk yönetimi stratejilerini güçlendirir ve portföylerini daha iyi korumaya odaklanırlar. Krizlerin etkilerini minimize etmek ve potansiyel kayıpları en aza indirmek için risk değerlendirmesi önemli bir araçtır.

Sonuç olarak, yabancı yatırımcılar kriz dönemlerinde risk değerlendirmesine büyük önem verirler. Doğru bir şekilde yapılan risk değerlendirmesi, yatırımcıların kriz ortamında daha bilinçli ve stratejik kararlar almasını sağlar.

4.6.5 Kısa Vadeli Hareketler

Kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışlarından biri, kısa vadeli hareketlerdir. Krizler genellikle piyasa dalgalanmaları ve belirsizlikle birlikte gelir (Fidan ve Firat, 2020: 88), bu da yatırımcıların daha kısa vadeli yatırım stratejilerine yönelmelerine neden olur.

Yatırımcılar, kriz ortamlarında daha fazla volatilité ve belirsizlik olduğunu bildiği için uzun vadeli yatırımlara girişmek yerine, kısa vadeli hareketlerde daha fazla işlem yapmayı tercih edebilirler. Kısa vadeli hareketler, daha hızlı karar almayı ve piyasalardaki fırsatları yakalamayı amaçlar. Yatırımcılar, kısa vadeli hareketlerle potansiyel kazanç elde etmeyi hedeflerken, aynı zamanda riski de göze alır.

Kısa vadeli hareketlerde yatırımcılar, genellikle hızlı kazanç elde etmek amacıyla spekülasyon yapabilirler (Kaçar, 2019: 25). Kriz dönemlerinde piyasa dalgalanmaları daha yüksek olduğu için fiyat hareketleri daha belirsiz olabilir ve hızlı kazançlar elde etme potansiyeli vardır. Ancak, bu tür hareketlerde risk de daha yüksektir, çünkü piyasalar daha volatil ve belirsizdir.

Kısa vadeli hareketler, yatırımcıların duygusal tepkilerine dayanabilir. Krizlerde piyasalarda hızlı fiyat hareketleri yaşandığı için yatırımcılar duygusal tepkilere daha fazla yönelebilirler. Korku veya panikle hareket eden yatırımcılar, daha hızlı kararlar alabilir ve bu da piyasalarda hızlı ve kısa vadeli hareketlere yol açabilir.

Ancak, kısa vadeli hareketlerdeki riskler de vardır. Piyasa dalgalanmaları hızlı bir şekilde gerçekleşebilir ve yatırımcıların kayıplarını artırabilir. Ayrıca, kısa vadeli hareketler genellikle daha fazla işlem maliyeti ve vergi yükü ile birlikte gelir.

Sonuç olarak, kriz dönemlerinde yabancı yatırımcılar kısa vadeli hareketlere yönelebilirler. Bu hareketlerde hızlı kararlar alarak piyasadaki fırsatları yakalamayı amaçlarlar. Ancak, kısa vadeli hareketlerdeki risklerin de farkında olmalı ve stratejilerini buna göre belirlemelidirler.

4.6.6 Riskten Kaçınma

Kriz dönemlerinde yabancı yatırımcıların davranışlarından biri riskten kaçınmadır. Kriz ortamları genellikle belirsizlik ve volatilité ile birlikte gelir, bu da yatırımcıları daha güvenli ve düşük riskli varlıklara yönlendirebilir.

Yatırımcılar, kriz dönemlerinde riskli varlıklardan uzak durmayı tercih edebilirler. Bu, hisse senetleri gibi riskli varlıkların satılması ve daha güvenli limanlar olarak kabul edilen tahviller veya değerli metaller gibi güvenli varlıklara yönelim gösterebilirler. Riskten kaçınma stratejisi, yatırımcıların sermayelerini koruma ve potansiyel zararları minimize etme amacını taşır.

Kriz dönemlerinde yatırımcılar genellikle güvenilir ve likit varlıklara yönelirler. Güvenli varlıklar genellikle daha düşük getiri potansiyeline sahip olsa da, yatırımcılar bu varlıkları düşük riskli kabul ederler ve sermaye koruması sağladığı düşünülür. Tahviller, hazine bonoları ve altın gibi güvenli liman varlıklar, riskten kaçınma stratejisinin bir parçası olarak tercih edilebilir.

Riskten kaçınma, yatırımcıların duygusal tepkilerine dayanabilir. Kriz dönemlerinde piyasalarda artan belirsizlik ve korku, yatırımcıları daha güvenli varlıklara yönlendirebilir. Yatırımcılar, kayıplardan kaçınma ve sermayelerini koruma arzusuyla hareket edebilirler.

Ancak, riskten kaçınma stratejisi de bazı riskleri içerir. Düşük riskli varlıklar genellikle düşük getiri potansiyeline sahiptir (Oktayer, 2007: 43), bu da yatırımcıların potansiyel kazançları sınırlayabilir. Ayrıca, güvenli varlıklara olan talep arttığında fiyatlar da artabilir, bu da yatırımcıların daha yüksek bir maliyetle bu varlıklara erişimini zorlaştırabilir.

Sonuç olarak, kriz dönemlerinde yabancı yatırımcılar riskten kaçınma stratejisi izleyebilirler (Yıldırım, 2021: 186). Güvenli ve düşük riskli varlıklara yönelerek sermayelerini koruma amacı güderler. Ancak, riskten kaçınmanın getiri potansiyelini sınırlayabileceği ve güvenli varlıklara erişimde maliyetlerin artabileceği unutulmamalıdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ

GELECEĞİ VE ÖNERİLER

5.1 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Geleceği: Geliştirilmesi Gereken Alanlar

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarının geleceğini güçlendirmek ve daha fazla yatırım çekmek için geliştirilmesi gereken alanlar vardır (Çiçen, 2019: 431). İlk olarak, hukuki ve düzenleyici reformlar önemlidir. Hukuki çerçevenin şeffaflığı ve istikrarı sağlanmalı, yatırım süreçleri basitleştirilmeli ve bürokratik engeller azaltılmalıdır. Bununla birlikte, siyasi ve ekonomik istikrar da yabancı sermaye yatırımlarının devamlılığı için kritik öneme sahiptir. Türkiye, güçlü ve istikrarlı bir politika ortamı oluşturarak yatırımcılara güven vermelidir. Ekonomik büyüme politikaları, mali disiplin ve makroekonomik denge önemli unsurlardır.

Yatırım teşvikleri ve fırsatların iyileştirilmesi de yabancı sermaye yatırımlarını artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, çekici teşvikler sunarak yatırımcıları cezbetmelidir. Vergi avantajları, teşvikler ve serbest bölgeler gibi olanaklardan yararlanma imkanı sağlanmalıdır. Ayrıca, sektörel fırsatların belirlenmesi ve yatırımcıların bu fırsatlardan haberdar olmaları için etkin bir pazarlama ve iletişim stratejisi benimsenmelidir.

Bu geliştirme alanlarına odaklanarak, Türkiye yabancı sermaye yatırımlarının geleceğini güçlendirebilir ve ülke ekonomisine daha fazla katkı sağlayabilir. Ancak, bu süreçte küresel ve yerel dinamiklere uyum sağlamak da önemlidir. Esneklik ve adaptasyon yeteneği, değişen koşullara uyum sağlama açısından önemli bir faktördür

5.1.1 Hukuki ve Düzenleyici Reformlar

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarının geleceğini güçlendirmek ve daha fazla yatırım çekmek için önemli bir adım, hukuki ve düzenleyici reformlara odaklanmaktır.

Düzenleyici reformlar, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmede kritik bir rol oynamaktadır. İş yapma ortamının iyileştirilmesi, bürokratik engellerin azaltılması ve yatırımcıların karşılaşılabilecekleri risklerin belirlenmesi ve yönetilmesi için etkili düzenleyici çerçeveler oluşturulması gerekmektedir (Demirel, 2006: 30-31). Ayrıca, yatırım sürecine ilişkin prosedürlerin

hızlandırılması ve basitleştirilmesi, yabancı yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini artırabilir.

Öncelikle, yatırım yapma sürecinin ve iş dünyasının faaliyetlerinin kolaylaştırılması, diğer bir tabirle basitleştirilmesi gerekmektedir. Bürokratik engellerin azaltılması, işlemlerin hızlandırılması ve yatırımcıların karşılaşabilecekleri prosedürlerin daha anlaşılır hale getirilmesi, yabancı yatırımcıların güvenini artıracaktır. Ayrıca, yatırım hukuku ve yabancı sermaye mevzuatı alanında daha güçlü ve kapsamlı bir yasal çerçevenin oluşturulması da gerekmektedir.

Düzenleyici reformlar aynı zamanda rekabetin teşvik edilmesi ve piyasaların serbestleştirilmesi yoluyla yatırım ortamının geliştirilmesine odaklanmalıdır. Rekabetçi bir iş ortamı, yatırımcıların daha fazla seçenek sunan ve verimli çalışan bir pazarı tercih etmelerini sağlayacaktır. Bu bağlamda, monopolistik yapılara karşı mücadele, rekabet hukuku uygulamalarının etkinleştirilmesi ve piyasalardaki düzenleyici engellerin kaldırılması gibi adımlar atılmalıdır.

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını çekme potansiyelini artırmak için önemli bir alan, hukuki reformlara odaklanmaktır. Hukuki çerçevenin şeffaflığı, güvenilirliği ve istikrarı, yabancı yatırımcılar için büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, yatırım yapma sürecinin daha adil, şeffaf ve güvenilir bir şekilde yönetilmesini sağlamak için hukuki reformlar hayati bir öneme sahiptir.

Hukuki reformlar ayrıca yatırımcıların mülkiyet haklarının korunması ve anlaşmazlık çözüm mekanizmalarının etkinliği açısından da büyük öneme sahiptir. Yatırımcıların mülkiyet haklarına saygı duyulması ve adil bir hukuki süreçle korunması, yabancı yatırımcıların uzun vadeli yatırımlar yapmalarını teşvik edecektir. Ayrıca, etkili ve hızlı bir anlaşmazlık çözüm mekanizmasının sağlanması da yabancı yatırımcılar için güvence oluşturacaktır.

Hukuki reformların yanı sıra, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek için yatırımcıların haklarını koruyan etkili bir yargı sisteminin oluşturulması da önemlidir. Tarafsız ve bağımsız bir yargı sistemi, yatırımcıların hukuki anlaşmazlıklarını çözmek ve adil bir şekilde haklarını savunmak için güvende hissetmelerini sağlayacaktır.

Hukuki ve düzenleyici reformlar, yabancı sermaye yatırımlarını çekmek ve sürdürmek için önemli bir faktördür. Türkiye'nin yatırım ortamını iyileştirmek için

bu alanda daha fazla çalışma yapması ve yasal düzenlemelerdeki eksiklikleri gidermesi gerekmektedir. Bu şekilde, yatırımcılar Türkiye'de güvenli ve destekleyici bir iş ortamı bulacak ve yatırımlarını artırma eğiliminde olacaklardır.

5.1.2 İstikrarın Sağlanması ve Güven Ortamının Güçlendirilmesi

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarının geleceğini güçlendirmek için önemli adımlardan biri, istikrarın sağlanması ve güven ortamının güçlendirilmesidir. İstikrar, yatırımcılar için öngörülebilirlik ve risklerin azaltılması anlamına gelirken, güven ortamı ise yatırımcıların Türkiye'ye olan güvenini artıracak unsurları içermektedir.

İlk olarak, istikrarlı bir makroekonomik ortam oluşturmak önemlidir (Tekin, 2006: 313). Ekonomik politikaların tutarlı ve istikrarlı bir şekilde uygulanması, enflasyonun kontrol altında tutulması, mali disiplinin sağlanması ve makroekonomik dengenin korunması yatırımcıların güvenini artırır. Yatırımcılar, ekonomik istikrarın olduğu bir ortamda risklerini daha iyi değerlendirebilir ve uzun vadeli yatırımlar için daha istekli olurlar.

Ayrıca, hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı bir hukuki çerçeve oluşturmak da güven ortamının güçlendirilmesinde önemli bir adımdır. Yatırımcıların mülkiyet haklarının korunması, sözleşme hukukunun güçlendirilmesi, adil ve etkin bir yargı sisteminin oluşturulması ve yatırımcıların hukuki anlaşmazlıklarını çözebilecekleri etkili mekanizmaların bulunması, yabancı yatırımcıların güvenini artırır. Hukuki belirsizliklerin azaltılması ve yatırımcıların haklarını etkin bir şekilde savunabilecekleri bir ortamın oluşturulması, yatırım çekme potansiyelini artırır.

Aynı zamanda, politik istikrarın sağlanması da yatırımcı güvenini etkileyen önemli bir faktördür (Kar ve Tatlısöz, 2008: 447-448). Politik istikrar, yabancı sermaye yatırımları açısından kritik bir öneme sahiptir. İstikrarlı bir siyasi ortam, yatırımcıların güvenini artırır ve Türkiye'ye olan ilgilerini olumlu yönde etkiler. Bunun en önemli nedeni, politika değişikliklerinin öngörülebilirliğini artırmasıdır.

Yatırımcılar, geleceğe yönelik planlamalarını yaparken istikrarlı bir politik ortamın varlığına güven duymak isterler. Sürekli ve beklenmedik politika değişiklikleri, yatırımcıların risk algısını artırır ve karar verme süreçlerini olumsuz etkiler. Ancak, istikrarlı bir politik ortam, politika değişikliklerinin daha önceden

tahmin edilebilir olduğu bir çerçeve sunar. Bu da yatırımcıların geleceğe dönük planlamalarını daha sağlam temellere oturtmalarını sağlar.

İstikrarlı bir politik ortam aynı zamanda yatırımcıların uzun vadeli yatırımlar yapma eğilimini artırır. Yatırım projeleri genellikle uzun vadeli bir perspektife dayanır ve bu projelerin başarısı için politik istikrar önemli bir faktördür. Uzun vadeli yatırımlar, genellikle büyük miktarda sermaye ve kaynak gerektirir ve yatırımcılar bu projelere uzun vadeli bir taahhütte bulunmak istediklerinde istikrarlı bir politik ortama ihtiyaç duyarlar. Çünkü politik istikrar, yatırımcıların güvenleri üzerinde önemli düzeyde etki sahibidir (Tütüncü Hasbi, 2012: 12).

Ayrıca, istikrarlı bir politik ortam, yatırımcıların riskleri daha iyi değerlendirmelerine olanak tanır. Yatırımcılar, politika belirsizlikleri ve siyasi risklerin düşük olduğu bir ortamda daha rahat hareket ederler. Bunun sonucunda, yabancı sermaye yatırımları artar ve Türkiye'ye yönelik yatırım akışı güçlenir.

Sonuç olarak, politik istikrar yabancı sermaye yatırımları açısından kritik bir öneme sahiptir. İstikrarlı bir siyasi ortam, politika değişikliklerinin öngörülebilirliğini artırır, yatırımcıların geleceğe dönük planlamalarını daha sağlam temellere oturtmalarını sağlar ve uzun vadeli yatırımları teşvik eder. Türkiye'nin politik istikrarı sürdürmesinin, yabancı sermaye yatırımlarının artmasına sebebiyet vereceği düşünülebilir.

5.1.3 Yatırım Teşvikleri ve Fırsatların İyileştirilmesi

Yabancı sermaye yatırımlarının geleceğini güçlendirmek ve daha fazla yatırım çekmek için önemli bir faktör, yatırım teşviklerinin ve fırsatların iyileştirilmesidir. Türkiye, yatırımcılar için cazip ve rekabetçi bir yatırım ortamı sunmak amacıyla çeşitli teşvik mekanizmalarını kullanmaktadır.

Öncelikle, yatırım teşviklerinin etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Teşvikler, vergi indirimleri, vergi istisnaları, gümrük kolaylıkları, yatırım destekleri gibi çeşitli şekillerde sağlanabilir. Yatırımcılar için teşviklerin erişilebilir, şeffaf ve adil bir şekilde sunulması önemlidir. Ayrıca, teşviklerin sürdürülebilir olması ve uzun vadeli yatırımları teşvik edecek nitelikte olması da önem taşır.

Bunun yanı sıra, fırsatların iyileştirilmesi yatırımcıların ilgisini çekmede büyük bir rol oynamaktadır. Türkiye, çeşitli sektörlerde yatırım fırsatları sunmaktadır. Yatırımcıların potansiyel fırsatları değerlendirebilmeleri için bu

fırsatların belirlenmesi, tanıtılması ve erişilebilir hale getirilmesi önemlidir. Yatırımcıların sektörel trendleri, pazar dinamiklerini ve büyüme potansiyelini takip edebilmeleri, doğru bilgilere erişebilmeleri ve yatırım fırsatlarını değerlendirebilmeleri için sağlıklı bir bilgi altyapısının oluşturulması gerekmektedir.

Ayrıca, yatırımın kolaylaştırılması ve bürokratik engellerin azaltılması da yatırım teşvikleri ve fırsatların iyileştirilmesinde önemli bir faktördür. Yatırımcılar, işlemlerin hızlı ve etkin bir şekilde tamamlanması, izinlerin kolaylıkla alınması ve gereksiz bürokratik prosedürlerin azaltılması gibi faktörlerin olduğu bir ortamı tercih ederler (Seyidov ve Atakan, 2009: 35-36). Bu nedenle, yatırım sürecinin basitleştirilmesi, bürokrasinin azaltılması ve iş yapma kolaylıklarının artırılması, yatırımcıların Türkiye'ye olan ilgisini artırabilir.

Anlaşılabilir ki, gerek hukuki ve düzenleyici reformların yapılması gerek güven ve istikrarın sağlanması ve gerekse de yatırım teşvikleri ve fırsatların iyileştirilmesi, tamamen birbirleriyle bağıntılı hususlardır ve bu hususlardan biri bile tesis edilemezse, o ülke için tam anlamıyla yatırımcı güveninden bahsetmek çok zordur.

5.2 Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sürdürülebilirliği ve Katkıları

Yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği ve katkıları, Türkiye'nin uzun vadeli ekonomik büyümesi ve kalkınması için önemli bir faktördür. Sürdürülebilir yatırımlar, hem ekonomik hem de sosyal açıdan pozitif etkiler yaratır ve Türkiye'nin küresel rekabetteki konumunu güçlendirir.

Öncelikle, yabancı sermaye yatırımları ekonomik büyüme ve istihdam yaratma potansiyeli sunar. Yabancı yatırımcıların Türkiye'ye getirdiği sermaye, yeni işletmelerin kurulmasını ve mevcut işletmelerin büyümesini destekler. Bu da istihdam olanaklarının artmasına ve gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunur. Aynı zamanda, yabancı sermaye yatırımları teknoloji transferini (Şahin, 2011: 13) teşvik eder ve yerli şirketlerin rekabet gücünü artırır.

Sürdürülebilir yatırımlar aynı zamanda yerel ekonomilere de olumlu etkiler sağlar. Yabancı yatırımcılar, yerel tedarikçilerle işbirliği yaparak yerel ekonomilerin güçlenmesine katkıda bulunur. Bu, yerel işletmelerin büyümesini ve istihdam yaratma potansiyelini artırır. Ayrıca, yabancı yatırımcıların sosyal

sorumluluk projelerine ve yerel topluluklara destek sağlayarak sosyal kalkınmaya da katkıda bulunabilecekleri de düşünölmelidir.

Yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği için çevresel faktörlerin göz önünde bulundurulması da önemlidir. Sürdürülebilir yatırımlar, çevreye duyarlılık ve kaynakların verimli kullanımı ilkesine dayanır. Yabancı yatırımcılar, çevreye zarar veren faaliyetlerden kaçınmak ve çevre dostu teknolojileri kullanmak için çaba gösterirler. Bu, doğal kaynakların korunmasına ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkıda bulunur.

5.2.1 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Yabancı Sermaye Yatırımları

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, yabancı sermaye yatırımlarıyla yakından ilişkilidir (Kanberoğlu ve Mollavelioğlu, 2013: 291-294). Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşması için yabancı sermaye yatırımlarının rolü büyüktür. Bu hedefler, ekonomik büyüme, sosyal kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanları kapsar.

Yabancı sermaye yatırımları, ekonomik büyümeyi destekleyerek sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturur. Yatırımların sağladığı sermaye, yeni işletmelerin kurulmasını ve mevcut işletmelerin büyümesini tetikler. Bu da istihdam olanaklarının artmasına ve gelir düzeyinin yükselmesine katkıda bulunur. Aynı zamanda, yatırımlar teknoloji transferini teşvik eder ve yerel şirketlerin rekabet gücünü artırır.

Sosyal kalkınma açısından, yabancı sermaye yatırımları yerel toplulukların gelişimine katkıda bulunur. Yatırımcılar, sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla eğitim, sağlık, altyapı gibi alanlarda toplumsal ihtiyaçlara destek sağlarlar. Bu projeler, sosyal adaletin sağlanmasına ve yerel halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesine yardımcı olur.

Çevresel sürdürülebilirlik, yabancı sermaye yatırımlarının dikkate aldığı önemli bir faktördür. Yatırımcılar, çevresel etkileri minimize etmek ve kaynakları verimli kullanmak için çevre dostu teknolojileri tercih ederler. Sürdürülebilir kalkınmanın bir parçası olarak, çevreye duyarlı uygulamalar ve enerji verimliliği (Artkın, 2022: 1) önemlidir. Yabancı yatırımların çevreyle uyumlu olması, doğal kaynakların korunmasına ve çevre kirliliğinin azaltılmasına katkı sağlar.

Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için işbirliği ve ortaklıklar önemlidir. Yabancı sermaye yatırımları, yerel paydaşlarla işbirliği

yaparak yerel ekonomilerin güçlenmesine ve sosyal sorunların çözülmesine katkıda bulunur. Yatırımcıların yerel topluluklarla etkileşim halinde olması, yerel kalkınmasına ve toplumsal refaha katkı sağlar.

Yatırımcıların yerel topluluklarla etkileşim halinde olması, yerel ihtiyaçları ve öncelikleri anlamalarını ve buna göre projeler geliştirmelerini sağlar. Bu şekilde, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine daha uyumlu ve katkı sağlayan yatırımlar gerçekleştirilebilir.

Yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği için politik istikrar ve hukukun üstünlüğü ilkesinin güçlendirilmesi de hayati bir öneme sahiptir. İstikrarlı bir politik ortam, yatırımcıların uzun vadeli projelere güvenle yatırım yapmalarını sağlar. Ayrıca, güçlü ve bağımsız bir yargı sistemi, yatırımcıların haklarını korumalarını ve hukuki anlaşmazlıkların adil bir şekilde çözülmesini sağlar. Bu da yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği için önemli bir güvence sağlar.

Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için yabancı sermaye yatırımlarının çeşitlendirilmesi de önemlidir. Farklı sektörler ve bölgelere yapılan yatırımlar, ekonomik büyümeyi dengeli bir şekilde dağıtabilir ve yerel kalkınmayı destekleyebilir. Aynı zamanda, teknoloji transferi ve yenilikçilik odaklı yatırımlar, rekabet gücünü artırabilir ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi teşvik edebilir.

Sonuç olarak, yabancı sermaye yatırımları sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynar. Ekonomik büyümeyi destekler, sosyal kalkınmayı teşvik eder, çevresel sürdürülebilirliği gözetir ve işbirliğiyle yerel kalkınmayı sağlar.

Ayrıca politik istikrar, hukukun üstünlüğü ve çeşitlendirilmiş yatırımlar gibi faktörlerin de dikkate alınması, yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliğini artırır ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasını sağlar.

5.2.2 İnovasyon ve Teknoloji Transferi

İnovasyon ve teknoloji transferi, yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamasında önemli bir faktördür (Kesbiç ve Çevik, 2021: 1636). Türkiye'nin rekabet gücünü artırmak ve daha yüksek katma değerli ürünler üretebilmek için inovasyon ve teknolojiye odaklanması gerekmektedir.

Yabancı sermaye yatırımları, yeni teknolojilerin ve bilgi birikiminin ülkeye transfer edilmesini sağlar. Yabancı yatırımcılar, sahip oldukları teknoloji, yönetim becerileri ve iş modellerini Türkiye'de uygulayarak yerel şirketlerin ve sektörlerin gelişimine katkıda bulunurlar (Aktan ve Vural, 2013: 51).

İnovasyon, yeni fikirlerin ve buluşların ticari değere dönüştürülmesi sürecidir. Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye'deki işletmelere inovasyon kültürü ve yöntemlerini tanıtarak, Ar-Ge faaliyetlerinin artmasına ve yenilikçi ürünlerin geliştirilmesine olanak sağlar. Bu da Türkiye'nin rekabet gücünü ve ekonomik büyümeyi destekler.

Aynı zamanda, yabancı sermaye yatırımları Türkiye'nin yüksek teknoloji sektörlerine odaklanmasını teşvik eder. Bilgi ve teknoloji yoğunluklu sektörlerde yapılan yatırımlar, ülkenin ekonomik dönüşümünü destekler ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimini artırır. Böylece, Türkiye'nin rekabet gücü artar ve daha sürdürülebilir bir ekonomik büyüme elde edilmesi yolunda bir adım atılmış olur.

Ayrıca, yabancı sermaye yatırımları, yerel işletmelerle işbirliği yaparak ortak Ar-Ge projelerinin yürütülmesini teşvik eder. İşbirlikleri, bilgi ve deneyim paylaşımını sağlayarak, inovasyon sürecinin hızlanmasına ve başarı şansının artmasına yardımcı olur. Aynı zamanda, yerel işletmelerin uluslararası pazarlara erişimini kolaylaştırır ve küresel değer zincirine entegrasyonunu sağlar.

Yabancı sermaye yatırımlarının inovasyon ve teknoloji transferi alanındaki katkıları, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir itici güçtür. İnovasyon ve teknoloji transferi, ekonomik büyümeyi desteklerken aynı zamanda sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği de gözetir. Bu nedenle, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını teşvik ederken inovasyon ve teknoloji transferine odaklanması, sürdürülebilir bir geleceğin inşasına katkıda bulunacaktır.

5.2.3 İnsan Kaynakları Gelişimi ve Yetenekli İşgücü

İnsan kaynakları gelişimi ve yetenekli işgücü, yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği ve katkıları açısından önemli bir faktördür. Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından maksimum fayda sağlaması ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi için nitelikli ve yetenekli işgücüne sahip olması gerekmektedir.

Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye'de istihdam olanaklarının artmasına ve beceri bazlı istihdamın gelişmesine katkıda bulunur. Yatırımcılar, yerel

işgücünün yeteneklerini geliştirmek için eğitim ve mesleki gelişim programlarına yatırım yaparlar. Bu sayede, yerel işgücü daha rekabetçi hale gelir ve uluslararası standartlara uygun becerilere sahip olur. Aynı zamanda, yabancı sermaye yatırımları yerel işgücünün teknik bilgi ve uzmanlık seviyesini artırır. Yatırımcılar, teknoloji transferi ve bilgi paylaşımı aracılığıyla yerel çalışanların yeteneklerini geliştirir ve yenilikçi süreçlere katılımlarını sağlar. Bu da Türkiye'nin inovasyon kapasitesini artırır ve daha ileri teknolojilere dayalı endüstrilerin gelişimini destekler.

Yabancı sermaye yatırımlarının insan kaynakları gelişimi üzerindeki etkisi, yerel işgücünün uluslararası standartlara uyum sağlamasını ve küresel rekabete hazır olmasını sağlar. Yatırımcıların istihdam ettiği yerel çalışanlar, uluslararası iş deneyimi ve kültürel farkındalık kazanarak kariyerlerini geliştirirler. Bu da Türkiye'nin yetenekli işgücü potansiyelini artırmakta ve uluslararası şirketlerin dikkatini çekmektedir.

İnsan kaynakları gelişimi, sadece nitelikli işgücünün sağlanmasıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda insan odaklı politikaların uygulanmasıyla da ilgilidir. Yatırımcılar, çalışanların refahını ve iş yaşam dengesini gözeterek insan kaynakları politikalarını şekillendirirler. Çalışanların eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarına odaklanarak sürdürülebilir bir iş ortamı oluştururlar.

Yabancı sermaye yatırımları, Türkiye'de istihdam olanaklarının genişlemesine ve beceri bazlı istihdamın gelişmesine önemli katkılarda bulunur (Akbulut, 2009: 33-34). Yatırımcılar, yerel işgücünün yeteneklerini geliştirmek için eğitim ve mesleki gelişim programlarına yatırım yaparlar. Bu sayede, yerel işgücü daha rekabetçi bir hale gelir ve uluslararası standartlara uygun becerilere sahip olur. Ayrıca yabancı sermaye yatırımları yerel işgücünün teknik bilgi ve uzmanlık seviyesini artırır. Yatırımcılar, teknoloji transferi ve bilgi paylaşımı yoluyla yerel çalışanların yeteneklerini geliştirir ve yenilikçi süreçlere katılımlarını sağlar. Bu durum, Türkiye'nin inovasyon kapasitesini artırır ve daha ileri teknolojilere dayalı endüstrilerin gelişimine destek olur.

Yabancı sermaye yatırımlarının insan kaynakları gelişimi üzerindeki etkisi, yerel işgücünün uluslararası standartlara uyum sağlamasını ve küresel rekabete hazır hale gelmesini sağlar. Yatırımcılar tarafından istihdam edilen yerel çalışanlar, uluslararası iş deneyimi ve kültürel farkındalık kazanarak kariyerlerini

geliştirirler. Bu da Türkiye'nin yetenekli işgücü potansiyelini artırır ve uluslararası şirketlerin dikkatini çeker.

İnsan kaynakları gelişimi, sadece nitelikli işgücünün sağlanmasıyla sınırlı kalmaz, aynı zamanda insan odaklı politikaların uygulanmasıyla da ilgilidir. Yatırımcılar, çalışanların refahını ve iş yaşam dengesini gözeterek insan kaynakları politikalarını şekillendirirler. Çalışanların eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesi, sürdürülebilir bir iş ortamının oluşturulmasına yardımcı olur.

Sonuç olarak, insan kaynakları gelişimi ve yetenekli işgücü, yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği ve katkıları açısından büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarından maksimum düzeyde fayda sağlaması ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi için nitelikli ve yetenekli işgücüne odaklanması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, "Türkiye'de Risk Faktörlerinin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Belirleyici Etkisi" konusu ele alınmıştır. Araştırma, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen risk faktörlerini incelemiş ve bu faktörlerin doğrudan etkilerini değerlendirmiştir. Ayrıca, CDS ve EMBI gibi risk göstergelerinin yabancı sermaye yatırımlarına olan etkileri de ele alınmıştır.

Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'deki yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen çeşitli risk faktörleri belirlenmiştir. Siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve faiz oranları, döviz kuru dalgalanmaları gibi faktörler yabancı sermaye yatırımları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu faktörler, yatırımcıların risk algısını ve güven seviyelerini doğrudan etkileyerek yatırım kararlarını şekillendirmektedir.

Ayrıca, CDS ve EMBI gibi risk göstergelerinin yabancı sermaye yatırımlarına olan etkileri de incelenmiştir. Bu göstergeler, yatırımcıların ülkedeki risk seviyesini değerlendirmelerine yardımcı olmakta ve yatırım kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Yüksek CDS ve EMBI skorları, yatırımcıların riskli olarak değerlendirdikleri bir ülkeye yatırım yapma isteklerini azaltabilmektedir.

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını artırması ve sürdürülebilir bir şekilde çekmesi için belirli adımlar atması gerekmektedir. Öncelikle, siyasi istikrarın sağlanması ve politika belirsizliklerinin azaltılması önemlidir. Yatırımcıların öngörülebilir bir ortamda iş yapmaları ve politika değişikliklerinden etkilenmemeleri, yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir.

CDS ve EMBI gibi risk göstergelerinin düşürülmesi yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen önemli adımlardan biridir. Yüksek CDS ve EMBI skorları, yatırımcıların ülkedeki risk seviyesini yansıttığı için yatırım kararlarını etkileyebilir. Bu nedenle, Türkiye'nin bu risk göstergelerini düşürmek için çeşitli tedbirler alması önemlidir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını artırmak ve risk faktörlerini en aza indirmek için hukuki ve düzenleyici reformlara da odaklanması gerekmektedir. Yatırımcıların haklarının korunması, iş yapma süreçlerinin basitleştirilmesi ve şeffaflığın sağlanması gibi adımlar, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik edebilir.

Türkiye'nin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlamak için yapısal reformlara ve ekonomik çeşitlendirme çabalarına odaklanması gerekmektedir. Tek sektöre bağımlılığın azaltılması, rekabetçi bir iş ortamının oluşturulması ve inovasyonun teşvik edilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının çeşitlenmesine ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye katkıda bulunabilir.

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını artırması ve risk faktörlerini yönetmesi için çeşitli adımlar atması gerekmektedir. Siyasi istikrarın sağlanması, ekonomik istikrarın korunması, hukuki ve düzenleyici reformların yapılması, risk göstergelerinin düşürülmesi ve sürdürülebilir bir büyüme stratejisinin benimsenmesi önemli faktörlerdir. Bu şekilde, Türkiye yatırımcılar için daha cazip bir yer haline gelebilir ve yabancı sermaye yatırımlarının artmasıyla ekonomik büyüme hızlanabilir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını artırmak ve risk faktörlerini en aza indirmek için hukuki ve düzenleyici reformlara da odaklanması gerekmektedir. Yatırımcıların haklarının korunması, iş yapma süreçlerinin basitleştirilmesi ve şeffaflığın sağlanması gibi adımlar, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik edebilir.

Türkiye'nin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlamak için yapısal reformlara ve ekonomik çeşitlendirme çabalarına odaklanması gerekmektedir. Tek sektöre bağımlılığın azaltılması, rekabetçi bir iş ortamının oluşturulması ve inovasyonun teşvik edilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının çeşitlenmesine ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeye katkıda bulunabilir.

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını artırması ve risk faktörlerini yönetmesi için çeşitli adımlar atması gerekmektedir. Siyasi istikrarın sağlanması, ekonomik istikrarın korunması, hukuki ve düzenleyici reformların yapılması, risk göstergelerinin düşürülmesi ve sürdürülebilir bir büyüme stratejisinin benimsenmesi önemli faktörlerdir. Bu şekilde, Türkiye yatırımcılar için daha cazip bir yer haline gelebilir ve yabancı sermaye yatırımlarının artmasıyla ekonomik büyüme hızlanabilir.

Türkiye'nin yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen risk faktörlerini anlamak ve yönetmek için sürekli bir çaba sarf etmesi gerekmektedir. Siyasi istikrarın sağlanması, ekonomik istikrarın korunması ve hukuki düzenlemelerin yapılması, yatırımcıların güvenini artırabilir. Ayrıca, risk göstergelerinin düşürülmesi, yatırımcıların risk algısını azaltabilir ve yatırımların artmasını

sağlayabilir. Türkiye'nin sürdürülebilir bir ekonomik büyüme hedeflemesi, yapısal reformlara odaklanması ve ekonomik çeşitliliği teşvik etmesi önemlidir. Bu adımların atılmasıyla birlikte Türkiye, yabancı sermaye yatırımlarını çekebilir, ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve rekabetçi bir iş ortamı oluşturabilir.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atf sistemi kullanılmıştır.)

Arjantin iflas bayrağını çekti (2014, 31 Temmuz). *BBC News Türkçe*. https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2014/07/140731_arjantin_iflas adresinden edinilmiştir.

Merkez Bankası Yıllık Enflasyon Tahmininde Ne Kadar Başarılı? (2023, 26 Ocak). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2023/01/26/merkez-bankas-y-ll-k-enflasyon-tahmininde-ne-kadar-basar-l> adresinden edinilmiştir.

TÜİK'e Göre Martta Yüzde 2,29 Artan Enflasyon, Yıllık Yüzde 50,51 Oldu. (2023, 3 Nisan). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2023/04/03/tuik-gore-enflasyon-martta-yuzde-229-artarken-yillik-enflasyon-yuzde-5051-oldu> adresinden edinilmiştir.

Adatepe, H. (2022). Trump dönemi Amerikan güvenlik politikasında NATO'nun araçsallaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, *TOBB ETÜ*.

Akbulut, M. (2009). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları: Büyüme ve istihdam ilişkisi, Yüksek Lisans Tezi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Bilim Dalı*.

Akçay, E. T. (2022). Türkiye'deki portföy yönetim şirketleri çalışanlarının iç kontrol sistemine bakışı, Yüksek Lisans Tezi, *Altınbaş Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı*.

Akkaya, M. (2019). Gelişen piyasalarda doğrudan yabancı sermaye yatırımı, ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme ilişkisi. *TESAM Akademi Dergisi*, 6(1).

Aktan, C. C. ve Vural, İ. (2013). Dolaysız yabancı yatırımların makro-ekonomik etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 5(1).

Aktaş, H., Kayalidere, K., ve Karataş, Y. (2018). Petrol, dolar kuru ve hisse senedi piyasası arasındaki ortalama-oyunluk yayılım etkisi: BIST100 üzerine bir uygulama. *Journal Of Accounting And Taxation Studies*.

Akyol, H. (2015). CDS spreadlarına etki eden makroekonomik değişkenlerin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Altemur, N., ve Karaca, S. S. (2021). Türkiye için finansal belirsizlik endeksi önerisi (2010-2021). *Journal Of International Management Educational And Economics Perspectives*, 9(1).

Altınırnak, S., ve Eyüboğlu, A. (2016). Ekonomik krizlerin nöroekonomi kavramı çerçevesinde değerlendirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (72).

Altıntaş, H. (2009). Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye girişi ve dış ticaret arasındaki ilişkinin ekonometrik analizi: 1996-2007. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(02).

Altunöz, U. (2021). Kredi temerrüt takaslarının (CDS) belirlenmesinde makroekonomik göstergelerin gücü: Gelişmekte olan ülkeler için panel ardl analizi. *Global Journal Of Economics And Business Studies*, 10(19).

Arslan, F. ve Meçik, O. (2023). Krizler çağında OECD ülkelerinde tasarruf, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme: 2000-2020 dönemi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1).

Artkın, F. (2022), Makine mühendisliği açısından temel yapı elemanlarının önemi ve uygulama alanlarının incelenmesi, *Ases II. International Health, Engineering and Sciences Conference*.

Aslan, N. B. (2020). Medyanın ekonomi politiği bağlamında Rahip Brunson olayı ve dolar krizinin Türk medyasında sunumu, Yüksek Lisans Tezi, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*.

Aslay, Y. (2006). Bankalarda risk yönetimi ve riske maruz değer-RMD (Value at Risk-VaR) uygulamaları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı*.

Atay, L. (2020). Kovid-19 salgını ve turizme etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(1).

Aydınlık, Ü. (2020). Bölgesel dolarizasyon farklılıkları ve belirleyicileri: Türkiye örneği, Yüksek Lisans Tezi, *TOBB ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Ayhan, F. (2016). Döviz kuru oynaklığı, dış ticaret ve istihdam ilişkisi: Türkiye uygulaması, Doktora Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Azazi, H. (2019). Ekonomik finansal ve politik risklerin tüketici ve reel kesim güveni üzerindeki etkisi: Türkiye için ARDL sınır testi yaklaşımı., Doktora Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Bakır, N. Yabancı konut alımı doğrudan yatırımı solladı. (2023, 13 Ocak). *Dünya*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/yabancinin-konut-alimi-dogrudan-yatirimi-solladi/682044#:~:text=%C4%B0zleyen%20d%C3%B6nemde%20konut%20al%C4%B1mlar%C4%B1%2C%20do%C4%9Frudan,yat%C4%B1r%C4%B1m%20i%C3%A7in%20getirilen%20tutar%C4%B1%20ge%C3%A7ti>. adresinden edinilmiştir.

Bal, B. ve Sancak, K. (2017). Siyasal istikrarsızlık ve askeri vesayet altında 90'lı yılların ekonomi politikası, *IBANESS Kongreler Serisi – Russe / Bulgaristans*.

Bayraç, H. N. (2018). Uluslararası doğalgaz piyasasının ekonomik yapısı ve uygulanan politikalar. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(3).

Berköz, L. ve Türk, Ş. Ş. (2010). Yabancı yatırımların yerseçimini etkileyen faktörler: Türkiye örneği. *İTÜDERGİSİ/a*, 6(2).

Bilgin, M. H., Danış, H., ve Demir, E. (2008). Türkiye'nin yabancı yatırım ortamının analizi ve bazı öneriler. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(82).

Biniş, M., & İpek, E., (2010). Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi. *Journal of Management and Economics Research*, 8(14).

Boka, A. (2020), Türkiye ve Arnavutlukta doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin karşılaştırmalı olarak analizi, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.

Bozkurt, İ. ve Kaya, M. V. (2018). Arap baharı coğrafyasından gelen haberlerin CDS primleri üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (20).

Bursa, N. (2013). Kredi temerrüt takası primleri ile çeşitli ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler, Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi İstatistik Anabilim Dalı*.

Bursa, N. ve Kadılar, G. Ö. (2016). Investigation of Turkey credit default swaps with entropy concept. *eurasian econometrics, Statistics and Empirical Economics Journal*, 3(3).

Cazibe merkezleri programı kapsamında yatırımların desteklenmesi hakkında 2018/11201 sayılı kararın uygulanmasına ilişkin tebliğ. (2018, 15 Mart), *Resmî Gazete* (30361). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180315-18.htm> adresinden edinilmiştir.

Cihangir, M. (2005). Finansal krizlerin banka birleşmelerine etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri çerçevesinde kronolojik bir yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1).

Çavuşoğlu, T. (2021). Yapay sinir ağları ile türkiye ekonomisindeki doğrudan yabancı sermaye yatırımları, Yüksek Lisans Tezi, *Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı*.

- Çiçek, Y. (2021). Politik risklerin piyasalara yansımaları: Türkiye üzerine yapısal kırılma analizi, Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi, Finans Ekonomisi Anabilim Dalı*.
- Çiçen, Y. B. (2019). Türkiye'nin 1980 sonrası kurumsal yapısındaki değişimi ve ekonomik sonuçları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(3).
- Çiftçi, Ş. (2022). 28 Şubat ve sürecin aktörlerinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Darıcan, M. F. (2005). Ekonomik krizler ve Türkiye. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 5(17).
- Demir, M. ve Sever, E. (2008). Kamu iç borçlanmasının büyüme, faiz ve enflasyon oranı üzerindeki etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(25).
- Demir, Y. (2007). Yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye olan etkisinin Türkiye bağlamında test edilmesi. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi*, (34).
- Demirel, H. Y. (2006). Yabancı sermaye yatırımlarının analizi ve değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *DEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Demirgil, H. (2011). Politik istikrarsızlık, belirsizlik ve makroekonomi: Türkiye örneği (1970-2006). *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(2).
- Dijital hizmet vergisi ile bazı kanunlarda ve 375 sayılı kanun hükmünde kararnamede değişiklik yapılması hakkında kanun. (2019, 7 Aralık). *Resmî Gazete* (30971) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-1.htm> adresinden edinilmiştir.
- Doğan, B. (2014). Finansal liberalizasyon altında yatırım: 1980 sonrası Türkiye örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Doğan, Ö. (2020). T.C. Merkez Bankası sektör bilançoları üzerinden deniz yolu yük taşımacılığının finansal performans analizi. *Turkish Journal of Maritime and Marine Sciences*, 6(2).
- Eğri, T. ve Doğaner, A. (2020). Covid-19 ve ekonomik kriz: Kobiler özelinde bir değerlendirme ve politika önerileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37).
- Elmas, B. ve Polat, M. (2014). Altın fiyatlarını etkileyen talep yönlü faktörlerin tespiti: 1988-2013 dönemi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1).
- Elvan'dan 128 milyar dolar açıklaması: Yöntem eleştirilebilir. (2021, 19 Nisan). *Gazeteduvar* <https://www.gazeteduvar.com.tr/elvandan-128-milyar-dolar-aciklamasi-yontem-elestirilebilir-haber-1519710> adresinden edinilmiştir.
- Erarlan, C. (2016). Küresel finansal krizi anlamak. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1).
- Ercan, F. ve Akkaya, Y. (2005). Türkiye'de yapısal reformlar kapitalizm ve Türkiye I, *Türk Sosyal Bilimler Derneği ve Dipnot Yayınevi*.
- Erer, D. (2023). Enflasyon ve enflasyon belirsizliği arasındaki zamanla değişen ilişkinin analizi: Türkiye örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24(1).
- Eriçok, R. E. (2020). Küresel ekonomik yavaşlama: riskler, belirsizlikler ve Türkiye ekonomisine etkileri. *Sayıştay Dergisi*, (116).
- Eroğlu, Ö. (2004). Türkiye Cumhuriyeti dönemi uygulanan iktisat politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1).
- Ersan, Ö. Z. ve Buyrukoğlu, S. (2017). Türkiye'de uygulanan yatırım teşvik politikalarının makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisinin ampirik analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27).

- Esen, Ş., (2017) Atatürk döneminde girişimcilik ve Türklerde girişimcilik kültürü. *Türk Dünyası Stratejik Araştırmalar Kongresi Bildiri Kitabı*.
- Fidan, A. ve Firat, E. (2020). 2008 küresel finans krizinin gelişmekte olan ülke ekonomilerine etkisi: BRIC ülkeleri-Türkiye karşılaştırması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(39).
- Gökçenoğlu, S. ve Türko, E. S. (2020). AB tarihinde bir geri adım: BREXIT, *IV. International Caucasus-Central Asia Foreign Trade And Logistics Congress* 7-8.
- Gözen, M. (2017). Şirket değerini etkileyen faktörlere sistematik bir yaklaşım, *Social Sciences Studies Journal*, Cilt: 3, Sayı: 8.
- Gülcan, Y., Akgüngör, S. ve Kuştepe, Y. (2020). 2023 hedefleri kapsamında 15 Temmuz darbesinin Türkiye ekonomisine etkileri üzerine genel bir değerlendirme. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20(15 Temmuz).
- Gürkaynak, S. R. (2013). Gezi olayları ve Türkiye ekonomisi. *Bilim Akademisi Derneği*-34.
- Güven, Y. (2008). Türkiye’de 1980 sonrası dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sektörel analizi ve ekonomik kalkınmaya etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1).
- Hazman, G. G. (2010). Türkiye’de mali nitelikteki teşviklerin doğrudan yabancı sermaye üzerindeki etkisi: Toda-yamamoto nedensellik analizi çerçevesinde değerlendirme. *Maliye Dergisi*, Sayı: 158.
- Kaçar, E. (2019). Kısa vadeli sermaye hareketlerinin seçili makroekonomik değişkenler üzerinde etkileri: Türkiye örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı*.
- Kanberoğlu, Z. ve Mollavelioğlu, M. (2013). Sürdürülebilir Kalkınmada Doğrudan Yabancı Yatırımların Rolünün Teorik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(3).
- Kapusızoğlu, M. (2011). Ekonomik kriz, 2002 seçimleri ve seçmen tercihi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2).
- Kar, M. ve Tatlısöz, F. (2008). Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye hareketlerini belirleyen faktörlerin ekonometrik analizi. *KMU İİBF Dergisi*: 10 (14).
- Karaca, S. S. Türkiye için finansal belirsizlik endeksi önerisi (2010-2021), *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives* 9 (1).
- Karacan, R. (2010). Faiz, döviz kuru ilişkisinin makroekonomik performansa etkisi üzerine bir değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20).
- Karagöz, K. (2007). Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım girişlerini belirleyen faktörler: 1970–2005. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 2(8).
- Karakurt, A. (2010). Küresel kriz ortamında yatırım teşvikleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(02).
- Karakurt, B. (2011). Washington Konsensüsü’nden küresel mali krize mali disiplin ve Türkiye’deki gelişmeler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1).
- Kartal, G. ve Öztürk, S. (2018). Arap baharı olaylarının Orta Doğu ekonomilerine etkileri. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4(4).
- Kaya, M. (2016). Türkiye’de cari açık sorunu ve nedenleri. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(10).
- Kesbiç, C. ve Çevik, S. (2021). Döngüsel ekonomi göstergelerinin Türkiye ve seçili Latin Amerika ülkelerine gerçekleştirilen doğrudan yabancı yatırımlar üzerine etkisi: bir ekonometrik analiz örneği. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 16(64).

- Kesebir, M. (2018). 2008 küresel finansal kriz ve bu krizin Türkiye'deki ekonomik göstergelere etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4).
- Kesici, G. E. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın AB'nin enerji politikalarına yansması. *EURO Politika*, (15).
- Kıymaz, T. ve Şahinöz, A. (2010). Dünya ve Türkiye-gıda güvencesi durumu. *Ekonomik Yaklaşım*, 21 (76).
- Koca, M. (2018). 68 öğrenci olayları ve üniversitelerde politik şiddet. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1).
- Koçak, K. A. (2012). Yasemin Devrimi'nden "Arap Baharı"na Tunus. *Yasama Dergisi*, (22).
- Kol, G. (2021). Brexit sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye ekonomilerine etkilerinin dış ticaret bağlamında analizi. *Düzce İktisat Dergisi*, 2(1).
- Kök, R. ve Şanlısoy, S. (2010). politik istikrarsızlık-ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (1987-2006), *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1).
- Kutlay, M. (2017). 'BREXIT' sonrası İngiltere ve AB bütünleşmesinin geleceği, *Liberal Perspektif Analiz*, Sayı: 4.
- Kuzucu, S. (2019). The role of capital movements and capital markets on economic growth: A panel data analysis for developing countries. *Pressacademia Procedia*, 8(1).
- Memiş, Ş. (2020). 20. yüzyıl Türkiye ekonomisi üzerine kısa bir analiz (1923-2000). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Muratoğlu, G. D., (2020) Türk lirasının değer kaybetmesi ve düşük döviz rezervleri üzerine bir değerlendirme, *Disiplinlerarası Politika Vizyonu Ve Stratejiler (Editör: İbrahim Demir)*.
- Ogurlu, M. S. ve Dağ, R. (2021). Karar alma aşamasında demokratik yapı ve sivil toplum çıkmazı: Hong Kong protestoları örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (33).
- Oktayer, A. (2007). Finansal derinleşmenin ekonomik performans üzerine etkileri: teori ve Türkiye uygulaması. Doktora Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Doktora Programı*.
- Oran, T. (2009). 1929 ekonomik krizin İstanbul, İzmir ve Ankara üzerindeki etkileri, Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi Bilim Dalı*.
- Örnek, İ. (2008). yabancı sermaye akımlarının yurtiçi tasarruf ve ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02).
- Özcan, B. ve Arı, A., (2010). Doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri üzerine bir analiz: OECD Örneği. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, (12).
- Özden, B. A. (2021) Lula'nın ılımlı solundan Bolsonaro'nun aşırı sağına Brezilya, *Toplum ve Bilim* (155).
- Özman, H., Özpınar, Ö. ve Osman, D. (2018). Kredi temerrüt takası (CDS) ve kur-faiz ilişkisi: Türkiye örneği. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 2(4).
- Öztürk, S. (2010). Küresel finansal kriz ve Türkiye ekonomisine etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1).
- Sabır, H. (2006). Atatürk'ün ekonomi anlayışı. *Sayıştay Dergisi*, (62).
- Sandalcılar, A. R. (2012). Türkiye'nin biric ülkeleriyle ticari potansiyeli: panel çekim modeli yaklaşımı. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 7(25).

Sarıtaş, H., Kılıç, E., ve Nazlıoğlu, E. H. (2021). CDS primleri ve derecelendirme (raiting) notları ile BIST100 endeksi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye örneği. *Maliye ve Finans Yazıları*, (116).

Sarıçoban, G. (2020). Atatürk döneminde 1923-1929 Türkiye ekonomisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (44).

Saygın, E. ve Yamak, T. (2018). Darbelerin ekonomisinden 'ekonomik darbe'ye 15 temmuz: gelenek, teşebbüs, direniş ve önlemler. *Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Sempozyumu Tebliğler Kitabı*.

Sayılgan, Ş., 2023 Mart itibarıyla Türkiye ekonomisinin öncü risk göstergeleri ne söylüyor?. (2023, 10 Mart). *Dünya*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/2023-mart-itibariyla-turkiye-ekonomisinin-oncu-risk-gostergeleri-ne-soyluyor/687836#:~:text=Genel%20ekonomik%20riski%20%C3%B6l%C3%A7mek%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan,risklerimiz%20mevcut%20seviyesini%20korudu%C4%9Funu%20g%C3%B6stermektedir>. adresinden edinilmiştir.

Sertkaya, B. ve Baş., S. (2021). Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri: riskler ve olası senaryolar. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21).

Sever, K. A. (2021). Finansal bulaşıcılık ve reel ekonomi: Türkiye örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı*.

Sevinc, E. ve Şeker, A. (2023). Yatırım teşvikleri ile uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki: Türkiye örneği (2001-2021). *Alanya Akademik Bakış*.

Seyidov, S. ve Atakan, T. (2009). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve Azerbaycan ekonomisi üzerine etkileri, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim Dalı*.

Sırım, V. (2018). Türkiye-Ortadoğu ülkeleri ekonomik ilişkilerinde 1973 petrol krizinin yeri, *International Social Sciences Studies Journal*, 4(26).

Şahin, E. (2011). Teknoloji transferi yöntemleri bağlamında Türkiye'de yabancı sermaye yatırımları ile üniversite-sanayi işbirliğinin gelişimi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1(2).

Şahin, E. E. ve Özkan, O. (2018). Kredi temerrüt takası, döviz kuru ve BIST100 endeksi ilişkisi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3).

Şahin, M. ve Şahin, Ö. U. (2014). Arap Baharı'nın Türkiye ekonomisine etkileri. *Journal of Management and Economics Research*, 12(23).

Şahin, S. ve Akdağ, A. (2021). Uluslararası ekonominin Covid-19'a karşı piyasalardaki durumunun yatırımlar perspektifinden incelenmesi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2).

Şahinöz, A. (2016). Yerelden Küresele Gıda Güvencesi, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 3(4).

Şahinsoy, K.. (2017). Kriz yönetimi açısından geleneksel ve sosyal medya. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi* 9.4.

Şanlı, O. (2021). Türkiye'de 1994, 2001 ve 2018-2021 kur krizlerinin yeni nesil kriz teorileri çerçevesinde incelenmesi. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 6(2).

Şeker, M. (1999). Türkiye'de devlet tahvilleri politikası, Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Uluslararası İktisat Bilim Dalı*.

Şener, S. ve Kılıç, C. (2008). Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de yabancı sermaye. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1).

Şenol, Z. (2020). Covid-19 krizi ve finansal piyasalar. *Para ve finans*.

- Takim, A. (2008). Yabancı sermaye hareketlerinin ekonomik büyüme üzerine etkileri Türkiye üzerine bir uygulama: 1992-2006., Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Taş, Ş. (2020). Döviz kuru rejimlerinin finansal istikrar üzerine etkisi ve politika önerileri: Türkiye örneği., Doktora Tezi, *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Taştekin, H. (2018), Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimleri propaganda sürecinde Donald J. Trump'ın ayrımcılık içeren söylemlerinin değerlendirmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*.
- Tekin, A. (2006). Vergi teşvikleri ve ekonomik etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (16)*.
- Topkaya, M. (2015). 12 Mart 1971 muhtırasının Türk romanına yansımaları, Doktora Tezi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Edebiyatı Bilim Dalı*.
- Toprak, M. (2001). Türkiye'nin Ekonomi Politikası ve Mali Krizler. *Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı II*.
- Tüm, K.. (2006). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Devlet, Özel Sektör ve Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2)*.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *Ekonomik Gelişmeler (3. Çeyrek 2022)*.
- Türkmenoğlu, M. (2021). Gazap üzümü romanına büyük buhran odaklı bir yaklaşım. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (53)*.
- Tütüncü Hasbi, D. (2012). Kredi derecelendirme kuruluşları tarafından yapılan not değerlendirmelerinin ülke ekonomileri üzerine etkileri: Türkiye örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Anadn Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Varlık, S. ve Varlık, N. (2017). Türkiye'nin CDS priminin oynaklığı. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 54(632)*
- Vergi kanunları ile bazı kanun hükmünde kararnemelerde değişiklik yapılması hakkında kanun. (2018, 27 Mart). *Resmî Gazete (30373 (2. Mükerrer))*
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180327M2-1.htm> adresinden edinilmiştir.
- Yatırım Teşvik Sistemleri, *T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı*. <https://www.sanayi.gov.tr/destek-ve-tesvikler/yatirim-tesvik-sistemleri> adresinden edinilmiştir.
- Yıldırım, E. U. (2021). Covid-19 pandemi ve 2008 ekonomik kriz dönemlerinde riskten kaçınma düzeyinin ABD ve BRIC piyasa entegrasyonu üzerindeki değişen etkisi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi, (90)*.
- Yıldız, Ö. ve Işıldar, P. (2020). 2016 Türkiye turizm krizi üzerine bir inceleme. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 15(59)*.
- Yılmaz, H. (2020). Türkiye'de yatırım teşvik sisteminin tarihçesi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD), 12(23)*.
- Yılmaz, Ö. (2021). Medya 'imparatorluğu' Globo'nun ekonomi politikası ve Brezilya siyasetine etkileri. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5)*.